

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА
«ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ
СФОРМОВАНІСТЮ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПРИЙМАННЯМ
МОЛОДДЮ РІЗНИХ ЖАНРІВ МУЗИКИ»**

на здобуття освітнього ступеню “бакалавр”

з напрямку “психологія”

**Студента 4 курсу, 1 групи
спеціальності 053 «Психологія»
Хрульова Євгенія Олександровича**

**Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної психології
Соснюк Олег Петрович**

**Допустити до захисту в ЕК
Кафедра соціальної психології**

Протокол № _____ від _____

Завідувач кафедри

Доктор психологічних наук

Коваленко Алла Борисівна

підпис

КИЇВ — 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙМАННЯ МОЛОДДЮ РІЗНИХ ЖАНРІВ МУЗИКИ ТА СФОРМОВАНOSTI ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ.....	7
1.1. Аналіз сучасних досліджень психологічних особливостей сприймання музики молоддю.....	7
1.2. Основні підходи до класифікації різних жанрів музики.....	10
1.3. Взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями молоді та сприйманням музичних творів.....	18
1.4. Умови формування естетичної культури особистості.....	22
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
2.1. Організація та емпірична база дослідження.....	27
2.2. Визначення критеріїв та показників сформованості естетичної культури молоді.....	29
2.3. Методичне забезпечення емпіричного дослідження.....	30
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ СФОРМОВАНІСТЮ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПРИЙМАННЯМ МОЛОДДЮ РІЗНИХ ЖАНРІВ МУЗИКИ.....	35
3.1. Аналіз результатів дослідження сформованості естетичної культури молоді.....	35
3.2. Особливості сприймання різних жанрів музики молоддю.....	39
3.3. Взаємозв'язок між сформованістю естетичної культури та сприйманням різних жанрів музики молоддю.....	57
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасна свідомість молоді зазнає тенденцію витіснення на задній план такої грані життя, що має специфічну форму зв'язку з усезагальним буттям. Цей зв'язок ми називаємо естетикою — світом наших переживань, чуттєвого пізнання та творчого підходу до дійсності. Така тенденція є тривожною, адже загрожує падінням рівня духовності, яку “потрібно розглядати як найвищий прояв культури, як багатство внутрішнього світу особистості, як вираз гармонії і досконалості буття” [1, с. 95]. Культурний розвиток нерозривно пов'язаний зі свідомістю, її активністю щодо реалізації духовних потреб, формуванням змісту думок, ідей та ставлень. Отже, падіння рівня духовної культури є недопустимим, бо може загрожувати нормальному сприйняттю дійсності. Це також можна пояснити через факт тісного взаємозв'язку психологічного змісту духовності з самосвідомістю, відчуттям істини, світоглядом, мораллю і тд. [10].

Певне естетичне явище, щодо якого людська свідомість будує своє ставлення з метою осягнення його місця в світі своїх переживань, дозволяє спровокувати свідомість на більш глибоку рефлексію, що ми можемо назвати світовідчуттям та світоуявленням — завдяки чому відбувається самовизначення, осягнення своєї особистості та місця в світі, що є одним з фундаментальних питань психології самодетермінації.

Музика є видом мистецтва, що подекуди стає для сучасної людини (переважно серед молоді) не тільки частиною життя, а й основою для розуміння навколишнього світу або навіть сенсу життя [12, ст. 122]. Розвиненість ціннісних орієнтацій та особистісних смислів сучасної молоді багато в чому залежить від якості виховання, самовиховання, навчання, а також від тієї діяльності, якою займається людина. У зв'язку з цим важливу роль відіграє музична культура, яка оточує сучасну людину весь життєвий шлях і впливає на формування та розвиток ціннісно-сміслової системи особистості.

Питання естетичної культури є цікавим для багатьох дослідників психологічного світу. Їх об'єднує такий погляд на дану тему, що розрізняє формування естетичної культури як важливу потребу особистості — потребу у прекрасному, об'єкти якого розглядаються як суспільно-людські цінності, що втілюються ствердженням людини в світі, явища, що не здатні існувати без свободи суспільства і окремої людини, що націлені на позбавлення обмежень, завдяки чому людина може вільно і гармонійно розвиватись в умовах максимального прояву людських сил і здібностей [6]. Не дивлячись на це, в наші часи немає повноцінно усталених шляхів для дослідження рівнів сформованості естетичної культури молоді та їх організації в певній системі знань. Відповідно до думки В. І. Слободчикова, який вважає, що вивчення психологією такої грані людської свідомості як духовність (що базується на внутрішньо-психічному досвіді) постає для психологічної науки “перспективою стати справжнім лідером у системі наук про людину” [14, ст. 123], можна вважати, що вивчення психологією естетичної культури людини (що базується на досвіді взаємодії органів чуття із зовнішнім світом) є для психологічної науки ключем для отримання перспектив вважатися лідером серед систем знань про образне мислення, волю та відчуття свободи, розвиток творчих здібностей, схильність людини до створення нового та унікального, про вміння бачити, чути, оцінювати, зіставляти, спостерігати, усвідомлювати, порівнювати тощо. Таке припущення базується на погодженні з філософом М.С. Каганом, що у своїх працях розглядає естетичну культуру саме як систему “засобів і продуктів, за допомогою яких людина естетично опановує світ”, а “естетичне опанування світу” пояснюється об'єднанням таких процесів, як сприйняття світу, духовна переробка та практичне перетворення відповідно до потреб [5, ст. 31].

Об'єктом дослідження виступає естетична культура особистості, а **предметом** — психологічні особливості взаємозв'язку між сформованістю естетичної культури та сприйманням молоддю різних жанрів музики.

Метою дослідження є визначення критеріїв сформованості естетичної культури молоді, вивчення психологічних особливостей взаємозв'язку між сформованістю естетичної культури та сприйманням різних жанрів музики молоддю.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми сформованості естетичної культури особистості;
2. Емпірично дослідити сформованість естетичної культури студентської молоді;
3. Визначити особливості сприймання молоддю різних жанрів музики;
4. Встановити особливості взаємозв'язку між сформованістю естетичної культури та сприйманням молоддю різних жанрів музики;
5. Розробити рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання естетичної культури в психолого-педагогічній практиці.

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань було використано **методи дослідження** теоретичного та емпіричного рівнів:

— теоретичні (аналіз філософської, мистецтвознавчої, психологічної літератури з досліджуваної проблеми, її систематизація та узагальнення (вторинний аналіз); класифікація отриманих теоретичних даних, їх зіставлення, інтерпретація; конкретизація, синтез, порівняння, контент-аналіз) — для формування концептуальних положень дослідження, визначення сутності психологічних особливостей естетичної культури особистості;

— емпіричні, метод семантичного диференціалу (біполярний), анкетне опитування, методика «Духовний потенціал особистості» Е.О. Помиткіна дозволяє отримати дані для оцінки діяльнісно-духовного компоненту сформованості ЕК, методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С.С. Бубнової» (співвідноситься з ціннісно-

орієнтаційним компонентом), тестові завдання з дисципліни «Естетика» (для оцінки естетичної обізнаності, когнітивний компонент); статистичні методи обробки результатів емпіричного дослідження (кореляційний аналіз – критерій Спірмена, факторний аналіз).

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні психологічних особливостей взаємозв'язку між сформованістю естетичної культури сучасної української молоді та сприйманням нею різних жанрів музики

Теоретичне значення дослідження полягає у систематизації відомостей про сформованість естетичної культури особистості, визначенні сутності психологічних особливостей естетичної культури особистості, узагальнені досвіду досліджень сприймання музики в психологічній науці.

Практичне значення дослідження визначається тим, що його висновки та експериментальні дані можуть прояснити загальний стан розвитку естетичної культури сучасної молоді, а також становити підґрунтя для вивчення таких навчальних дисциплін як «Психологія мистецтва», «Психологія художньої творчості», «Філософія художньої творчості», «Методика музичного виховання», «Педагогічна творчість», «Всесвітня історія музики», а також психологічної практики студентів. Окрім цього, спираючись на дані дослідження, можна зрозуміти цільову аудиторію для музичного проекту (або радіостанції) певного напрямку (жанру) в маркетингових цілях, виявити вдалі шляхи для позиціонування. Матеріали дослідження можуть також мати практичне застосування в діяльності викладачів навчальних закладів середньої та вищої музичної освіти, вчителів музики, керівників творчих колективів позашкільних закладів та загальноосвітніх шкіл.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙМАННЯ МОЛОДДЮ РІЗНИХ ЖАНРІВ МУЗИКИ ТА СФОРМОВАНOSTІ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ.

1.1. Аналіз сучасних досліджень психологічних особливостей сприймання музики молоддю

Музична індустрія займає важливе місце в соціумі та в житті кожної сучасної людини. Оскільки мас-медіа давно і міцно увійшли в наше життя, а музичне середовище є однією з основних складових життя сучасної молоді, то в зв'язку з цим постала необхідність критичного і вибіркового підходу в питанні особистісного вибору музичних напрямків, особливо якщо картина світу і ціннісно-сміслова система особистості ще не мають стійкий характер, що часто властиво молодому поколінню [15].

Ціннісно-сміслова система особистості визначає картину світу людини, опосередковує її погляди, інтереси, принципи і переконання [35]. Розвиненість ціннісних орієнтацій та особистісних смислів сучасної молоді багато в чому залежить від якості виховання, навчання, а також від тієї діяльності, в якій задіяна людина. У зв'язку з цим чималу роль відіграє музична культура, яка протягом усього життя оточує людину і, так чи інакше, впливає на формування і розвиток ціннісно-сміислової системи особистості. Музика сприяє засвоєнню людиною одвічних людських цінностей, особливо велика суспільна роль музики як засобу духовного і морального виховання людини, формування позитивних особистісних якостей, естетичних смаків і ідеалів, розвитку почуття прекрасного, а також стимулювання творчих здібностей [32].

Чільну роль в утриманні музики грають «художні емоції» — відібрані відповідно до можливостей і цілей мистецтва, очищені від випадкових моментів і осмислені емоційні стани і процеси [22]. У змісті музики в цілому панують позитивні образи, що відповідають етичному і естетичному ідеалу

автора. Така схильність музики до розкриття і підкреслення найкращого, що є в людині, посилює її значення як виразника гуманістичного початку і носія важливих соціальних функцій.

На думку І. Барановської [3], відповідаючи різноманітним потребам суспільства, музика стикається з різними видами людської діяльності – матеріальною, пізнавальною та оціночною, духовно-перетворювальною (ідейний, етичний і естетичний вплив), комунікативною.

За означенням О. Бриліна [5], музика сприяє засвоєнню людиною одвічних людських цінностей — любові і добра, честі і гідності, — вона покликана формувати гуманне і моральне ставлення до світу, до себе і до інших людей.

Перелічені соціальні функції музики формують певну систему, що в залежності від суспільно-історичних умов зазнає модифікацій або пертурбацій.

На думку Л. Пушкар [34], місце і роль музики у формуванні загальнолюдських цінностей визначається багатофункціональністю музичного мистецтва. Так, до числа інших найважливіших функцій музики входить евристична, інформаційна, організаторська та інші.

Що стосується впливу на формування загальнолюдських цінностей, то найбільшу значимість в цьому питанні має класична і народна музика. Саме ці жанри краще за інших допомагають інтерпретувати цінності і ідеали культури, прийняті в суспільстві, в якому живе людина. Крім іншого, науці відомий так званий «ефект Моцарта», коли маленькі діти, котрі слухають музику великого австрійського композитора, швидше розвиваються в інтелектуальному відношенні. Крім того, О. Рудницькою [37] встановлено, що хворі, які слухають класичну музику під час відновлення здоров'я, одужують в два рази швидше, ніж ті, хто в цей період музику не слухає.

На даний час вчені (Г. Головіна [7], Г. Драч [9], О. Шевченко [45]) займаються визначенням чітких висновків про цілющий вплив музики на людський організм.

У музиці існує величезна кількість різних напрямків, жанрів і стилів, у кожного з яких є чимала аудиторія слухачів, а тому з впевненістю можна стверджувати, що музика грає в житті сучасної людини не просто розважальну роль. На думку М. Суровенкової [41], музика служить засобом для самовираження, для демонстрації своєї неповторності і унікальності, і, найголовніше, впливає на формування поглядів, інтересів, переконань і цінностей.

М. Хренов вважає, що “імідж музичних субкультур формується багато в чому в наслідуванні сценічному іміджу популярних в даній субкультурі виконавців” [43]. Це не просто люди, яким подобається слухати певну музику, – це ті, хто повністю приймає цінності та ідеологію, що несуть конкретний музичний напрям. У кожній субкультурі існують необхідні зовнішні атрибути, за допомогою яких її прихильники позначають свою приналежність до субкультури і пізнають один одного.

Відповідаючи різним потребам соціуму, на думку Э. Бабосова [2], музика стикається з різними видами людської діяльності – матеріальною, пізнавальною, комунікативною та багатьма іншими. Музика сприяє засвоєнню людиною людських цінностей, особливо велика суспільна роль музики як засобу духовного і морального виховання людини, формування позитивних особистісних якостей, естетичних смаків і ідеалів, розвитку почуття прекрасного, стимулювання творчих здібностей у всіх сферах життя.

А. Вишнякова [6] зазначає, що музика є постійним супутником життя сучасної людини, а для молоді прослуховування улюбленої музики має величезну значимість, що підтверджується багатьма соціологічними опитуваннями й дослідженнями (Ю. Давидов [8]). Виходячи з цього, Ю. Давидов припускає, що «у відповідності до цінностей та інформації, а також ідеалам та зразкам поведінки, які пропагує і несе в собі музика, яку слухає людина, цілком ймовірно, що будуть засвоєні і закріплені на особистісному рівні відповідні погляди, принципи і переконання» [8, с. 201].

Таким чином, ціннісно-смилова система особистості є головним фактором, який регулює і детермінує мотивацію особистості, а, отже, і її поведінку. Ціннісні орієнтації особистості по-різному впливають на поведінкові аспекти, але абсолютно точно можна сказати, що, обираючи стиль поведінки або спосіб дії в конкретній ситуації, людина свідомо чи несвідомо буде спиратися на систему сформованих ціннісних орієнтацій. У свою чергу, музичне мистецтво перетворилося в частину самого життя сучасної молоді, в основу розуміння сенсу і навколишнього світу. У свою чергу музика не тільки традиційно сприяє становленню певного художнього смаку, але і певним чином впливає на картину світу, вибірковість дозвілля і стиль життя сучасної молоді. Ціннісні орієнтації – це найважливіший компонент світогляду особистості, що виражає переваги і прагнення людини по відношенню до тих чи інших людських цінностей.

1.2. Основні підходи до класифікації різних жанрів музики

Музика – продукт культурної діяльності людей, предметом відображення якої виступає світ, що оточує людину (об'єктивна реальність), світ людських емоцій, почуттів, переживань і афектів, сфери мислення, відображений розвиненою системою символів (суб'єктивна реальність) [24]. Метою мистецтва є передача естетичного ставлення людини до того, що відбувається в дійсності, показ його різноманітних переживань, а не копіювання.

Мистецтво може зображати явища й предмети навколишньої дійсності, а також фантастичні, ірраціональні предмети, абстрактні поняття з усією переконливістю та робить це специфічно в художніх образах відповідно до виду мистецтва. Солідаризуючись з позицією сучасних вчених, що визначають людину як володаря унікальної здатності «сприймати і передавати культуру іншим поколінням» [25. с 13], можна стверджувати, що музика є найбільш комунікативною серед інших видів мистецтв. Більш того,

існує так званий «функціональний» вид музики, особливістю якого є використання звукових образів в якості обслуговуючих засобів релігійного або світського ритуалу (наприклад, в церковному богослужінні).

Отже, музика, будучи частиною культури, виконує інформаційно-комунікативну функцію, проникаючи в усі сфери життєдіяльності людини. Її мова являє собою універсальний засіб фіксації, зберігання та передачі специфічних сигналів між різними поколіннями людей. Музична інформація – це те, що нам повідомляє музика, про що вона розповідає за допомогою складної системи знаків. Музичне мистецтво наповнене різноманітною символікою, зокрема жанр виступає в якості знака (символу).

Жанр є естетичною категорією, що позначає рід (вид) твору в межах одного мистецтва, в тому числі і в музиці. Поняття жанру багатозначно, що можна пояснити ситуацією, що склалася в музичній науці, за влучним зауваженням О. Сохора [38], суть якої полягає в тому, що «теоретики і практики одностайні лише в тому, що жанр (відповідно до буквального значення слова) це рід (вид, різновид, тип) музичних творів, але визначаються і класифікуються жанри по різному» [40, с. 232], тобто в музикознавстві відбувається ототожнення жанру з різновидами музичних творів, які визначаються за різними ознаками, такими як будова, склад виконавців, характер та особливості виконання, звучання і т.п.

Так, В. Цуккерман розглядав жанр як вид музичного твору, якому притаманні певні риси змісту, який пов'язаний з певним життєвим призначенням та типом виконання [44, с. 122]. А. Сохор вносить доповнення в дане питання стосовно типів виконання, зазначаючи, що жанр, якому об'єктивно відповідає твір, потребує глибинного вивчення будь-яких з додаткових ознак (таких як форма твору, виконавські засоби та здібності, «поетика» та ін.) або їх поєднання [40, с. 246].

Л. Мазель вказував, що «музичні жанри це види музичних творів, що історично склалися в зв'язку з певними життєвими призначеннями музики, в

зв'язку з її різними соціальними (зокрема, соціально-побутовими) функціями і різними умовами виконання і сприйняття музики» [21, с. 23].

При цьому Є. Назайкінський визначав жанр як «багатоскладну, сукупну генетичну структуру, своєрідну матрицю, по якій створюється те чи інше художнє ціле» [25, с. 94-95], розглядаючи його як типову модель твору, яка визначає структуру комунікації, — а отже, комунікативний контекст не є раз і назавжди заданою «схемою» формування жанрових творів, хоча існує певний «кістяк» типової для жанру комунікативної структури, що складається з певних умов музикування і мережі різноманітних відносин, які пов'язують музикантів-виконавців і їх слухачів [25, с. 97].

У наші дні музичний жанр як категорія музикознавства відображає взаємозв'язок між позамузичними факторами музичної творчості і його внутрішньо-музичними характеристиками. У сучасній науці про музику досліді класифікації жанрів викликають жвавий інтерес — існуючі нині системи класифікації музичних жанрів зазвичай визначаються тим, які критерії вибираються для цієї мети. Музика, що виконується на публічному виступі, підноситься слухачам як велич естетичної цінності, а вона при цьому може описувати життєдіяльність людей в побуті.

В. Цуккерман [44] виділяє «первинні» (залежні від функцій, які виконуються музикою в побутових ситуаціях) і «вторинні» (що формуються в умовах автономної творчості, які не залежать від побуту) музичні жанри, відповідно до критерію їх змісту, та виділяє три основні жанрові групи: ліричні, епічні та моторні жанри, а крім цього, вводить проміжну групу картина-мальовничих жанрів, до яких відносяться етюди, мюзикли, програмна музика. Тут доречно згадати концепцію М. Бахтіна, який розмежував первинні (прості) та вторинні (складні) умовні жанри, відносячи до «вторинних» жанри, що виникають в умовах більш складного, високорозвиненого і організованого культурного спілкування, які вбирають в себе і переробляють різні «первинні» (прості) жанри, що входять до їх складу. У роботі, присвяченій проблемам жанрів, він висловився про їх багатство та

розмаїття, мотивуючи це невичерпністю можливостей людської діяльності, що в наші дні трансформувалося в питання про синтез жанрів, представлений сучасним музикознавством, де розглядається жанровий синтез в музиці, який «має безліч форм: жанрова поліфонія, жанрова зображальність, жанрове «циткування», жанрова модуляція, жанрова мутація, жанрова інтерпретація та ін.» [цит. за: 4. с. 214].

Т. В. Поповою [31] в якості основи для класифікації жанрів взяті два критерії: умови формування музики і особливості виконання, в зв'язку з чим важливим є питання про первинність походження жанру. До первинних жанрів вона відносить фольклорні наспіви, танцювальні та маршові мелодії, військові та мисливські, а жанри вторинного походження включають камерну і оркестрову музику (наприклад, сонати, симфонічні поеми і ін.). Виходячи з естетичних закономірностей, пов'язаних з безпосередньою близькістю вокальних жанрів з розмовною мовою, в ширшому плані дослідник поділяє музичні жанри на дві особливі групи (вокальну та інструментальну).

Згідно Т. В. Попової, існують такі види музичної творчості: народно-побутова музика усної традиції (пісенна та інструментальна); легка побутова та естрадно-розважальна музика (сольна, вокально-інструментальна); камерна музика (призначена для одного або декількох виконавців, лунає в умовах порівняно невеликих концертних приміщень); симфонічна музика; хорова музика; театральні-драматичні твори (опера, балет, музична комедія, оперета).

А. Н. Сохор (за умовою побутування, обстановки виконання) виділяє театральні, концертні, масово-побутові та культові (обрядові) музичні жанри [38]. Ряд так званих «простих» жанрів, представлених одночастинними інструментальними або вокальними п'єсами (романс, пісня, марш, вальс, прелюдія і ін.), А. Н. Сохор виділяє єдиний принцип відмінності (життєве призначення), до другого ряду загальноживаних позначень він відносить переважно великі, складові твори (опера, балет, симфонія, соната, квартет і ін.).

Згідно Т. В. Попової [31], за наявністю або відсутністю зв'язку музики з іншими явищами або позамузичними компонентами, відбувається виділення основних родів музики: чистої, яка взаємодіє та прикладної музики.

Отже, в якості критеріїв жанру в вітчизняному музикознавстві традиційно використовуються конкретне життєве призначення, умови і засоби виконання, характер змісту і форми його втілення. Тому фактор виконання в музиці представляє особливий інтерес, адже музика – це виконавське мистецтво, де «на відміну від театру і кіно, обстановка виконання музики не визначена раз і назавжди» [4, с. 242]. Але слід пам'ятати, що кордони між жанрами умовні, тому необхідно враховувати можливість виконання музичного твору в обстановці, для якої вони були призначені. Наприклад, опера може бути виконана без декорацій в філармонії (як концертний твір) і т.д.

Нижче розглянемо основні жанри сучасної музики [17, с. 116-117].

Поп-музика – напрям у музиці, що характеризується простою, цікавою (вираженою) інструментальною частиною (зазвичай не більше 1-2 акцентованих голосів) і почуттям ритму, при цьому вокалу зазвичай (та не обов'язково) приділяється основна увага. Головною і найпопулярнішою в наші часи формою музичних композицій є пісня.

Експерти музичного пізнання виділяють наступні особливості поп-музики:

- написання мелодій та музичних мотивів націлене на простоту і легкість сприйняття.
- аранжування пісень відбувається за консервативною схемою побудови пісень «куплети + приспів»;
- основним інструментом музичного наповнення пісні є вокал, акомпанемент грає другорядну роль;
- з метою взаємодії з широкою цільовою аудиторією тексти пісень найчастіше присвячуються особистим емоціям і переживанням (любов, смуток, радість і т. д.);

- ритмічна структура відіграє важливе значення: більшість композицій поп-музики пишеться з урахуванням можливості супроводження танцю, тому вони відрізняються чітким, незмінним, примітивним (з коротким кроком дублювання тактів) ритмічним малюнком, який подекуди може бути ідентичним у порівнянні двох різних пісень;

- величезне значення відіграє підкріплення творів такими візуальними супроводженнями як відеокліпи, обкладинки релізів, виступи наживо.

- зазвичай довжина пісень становить від 3 до 5 хвилин, що повністю відповідає формату сучасних FM-радіостанцій;

Поп є дуже широким музичним терміном, що охоплює величезну кількість жанрів, таких як диско, хаус, транс, техно, фанк, нова хвиля, кантрі тощо.

Донедавна жанр **диско** був найпопулярнішим серед танцювальної поп-музики. Йому характерна велика кількість ведучих голосів, виражена ритм-секція (ударні та бас), а також другорядне, фонове звучання клавішних, струнних і духових інструментів.

Хаус відноситься до жанрів електронної поп-музики; основним його інструментарієм є синтезатор. Головна відзнака цього жанру — наявність семплів (зацикленних інструментальних та вокальних фраз і соліруючих мелодій), а також повсюдне застосування ефектів.

Іншим жанром електронної поп-музики, є **транс**; за допомогою використання виражених «космічних» та «просторових» мелодій він характерний високим емоційним впливом на слухача. Для нього характерне штучне звучання, приділення особливої уваги гармонійним партіям і тембрів, а також відносно швидкий темп (від 120 до 150 ударів на хвилину).

Жанр **техно** можна описати як “футуристична музика великого міста” через його похмурий металевий звук, «холодний», позбавлений емоційності вокал.

Фанком називають один з танцювальних жанрів, в якому ударні займають центральну, ведучу позицію, ритм свінгований (з випередженням на першу долю та запізненням на другу), мелодійність жанру виражена слабо.

Нова хвиля – жанр поп-музики, трансформувався з панк-року, але використовує ширше різноманіття музичних технік, форм, інструментів (найчастіше синтезатору).

Рок. Жанр, що вдало переводиться з англійської як в значенні “качати”, так і в значенні “камінь”: відчуття та емоції є більш наповненими під час прослуховування пісень цього жанру у порівнянні з піснями інших жанрів. Вони пов’язані з рухом, бадьорістю, впевненістю, стійкістю та однозначністю точки зору, волевиявленням тощо. З цим музичним напрямком пов’язані такі субкультури як: панки, хіпі, металісти, емо, готи та інші.

Склад рок-гурту зазвичай включає вокаліста, гітариста (що грає на електрогітарі), бас-гітариста та барабанщика (відсутність якого є вкрай не характерним для цього жанру). Іноді використовуються й інші музичні інструменти, найчастіше з яких — клавішні. Ритм-секція складається з бас-гітари, ударних і ритм-гітари (не завжди).

Історія року як самостійного жанру криється в американському **блюзі**, що з’явився в 30-х роках ХХ ст. Традиційний блюз складається з 12 тактів, тобто відрізків композиції, що складаються з декількох нот, перша з яких є акцентованою. В його основний інструментальний набір входить бас-гітара або контрабас, що задає ритм, соліруюча гітара, ударні, часто клавішні й духові.

Такий напрямок музики як **хіп-хоп** також складається з декількох жанрів, що варіюються від «легких» стилів до більш агресивних. Жанрами хіп-хопу можна назвати джаз, фанк, соул, реггі, та ритм-н-блюз. Тексти пісень торкаються широкого спектру тем, від складних соціальних проблем до невимушених спогадів про дитинство і т.п.

Хіп-хоп має багато збіжностей з репом, однак не є справедливим їх об'єднувати в один жанр та плутати. Репом є виключно речитативне виконання, в той час як хіп-хоп може взагалі його не мати.

Витоки сучасного **R&B** йдуть з ритм-н-блюзу 1940-ї х років, цей жанр відноситься до пісенно-танцювальної музики. Саме танцювальні мотиви є його характерною особливістю, але окрім цього у стилі R&B переважають веселі мелодії та тексти, що не претендують на особливі філософські та розумові тематики.

Більшість музичних експертів пов'язують ритм-н-блюз з "чорношкірим" корінням, оскільки в його основі лежать всі «чорні» жанри (джаз, блюз, реггі), за винятком релігійних мотивів.

Наприкінці XIX століття у США виник **джаз** – стиль музики, що являє собою поєднання європейської та африканської культури. Його звучання є унікальним завдяки імпровізації, витонченому ритму (синкоповані фігури) та унікальним прийомам ритмічних фактур. Композиціям придатна бадьорість, життєрадісність, позитивність. Відноситься до танцювальної музики, але на відміну від R&B джазові мелодії є більш спокійними [17].

Композиції **інструментальної музики** виконуються за допомогою лише музичних інструментів, людський голос відсутній. Інструментальна музика буває сольною, ансамблевою та оркестровою. Найбільше підходить в якості музики для концентрації або «для фону» через відсутність вокальних партій.

Народна музика є одним з найпопулярніших напрямів музики, відноситься до музичного фольклору. Вдалий композиційний приклад такого жанру являє собою успадковані творчі музично-поетичні ідеї, що зазвичай створюються сільським населенням. В основі текстів лежать різні мотиви, починаючи від теплих любовних відносин, закінчуючи страшними і жахливими військовими подіями. Цей напрям музики є вагомим протиставленням популярному і академічному виконанню.

Електронна музика — розповсюджений напрям, музичне наповнення якого створюється за допомогою електронних музичних інструментів і комп'ютерних технологій. В електронній музиці поєднуються звуки, утворені електронними технологіями і електромеханічними музичними інструментами (телармоніуму, органом Хаммонда, електрогітарою, терменвоксом, синтезатором тощо) [17].

Таким чином, жанр є естетичною категорією, що позначає рід (вид) твори в межах одного мистецтва, в тому числі і в музиці. Поняття жанру багатозначне, що можна пояснити вищеописаною ситуацією, що склалася в музичній науці. У якості критеріїв жанру в вітчизняному музикознавстві традиційно використовуються конкретне життєве призначення, умови і засоби виконання, характер змісту і форми його втілення.

1.3. Взаємозв'язок між ціннісними орієнтаціями молоді та сприймання музичних творів

Ціннісні орієнтації, молодіжна культура й музичні запити молоді мають свої специфічні особливості. На відміну від традиційних культурних зв'язків, в них чітко простежується прагнення до модернізованих культурних відносин, зумовлених віковими особливостями, новими умовами життя, — це прагнення відповідати модним напрямкам і стандартам, екстравагантності, наслідування ідеалам. Це стало однією з причин некритичного сприйняття ідеології і продуктів масового споживання, нав'язаних засобами масової інформації [13]. Зовнішня привабливість і легкість пропагованих ідей і символів, способу життя відповідно до сучасної моди і зразкам престижного споживання, що не вимагає напружених роздумів, що дозволяє розслабитися, відволіктись від «життя», не навчає, а розважає, проповідуючи гедонізм як основну духовну цінність. Все це несе в собі масова культура, і все це приваблює сучасну молодь, імпонує їй.

Провівши аналіз досліджень музичних інтересів і переваг сучасної молоді (В. Т. Лісовський [18]), можна сміливо стверджувати, що «музичним гаслом» нашого часу є музика маскультури, віддається перевага найбільш простому, мелодійного, легкому для сприйняття музичному жанру – поп-музиці. У цьому немає нічого дивного, так як популярні пісні й мелодії звучать по радіо, транслюються по телебаченню, їх співають в караоке-клубах, на міських концертах і святкових виставах. На жаль, це не завжди позитивно впливає на духовний світ особистості. Тріумфальний успіх музичного шоу-бізнесу нав'язливо й наполегливо сформував не тільки «смаки», а й справив величезний вплив на пасивність і небажання мільйонів взагалі звертати увагу на найбільше культурне багатство, накопичене людством в ході багатовікової історії.

На думку Г. А. Опаріна [26], у молодіжному середовищі формуючим фактором виступає сучасна музика, завдяки якій молодіжні гуртки, студії, клуби, масові рухи і інші «структури» динамічно проявляють себе, виробляючи свої закони, свій стиль, вибираючи своїх лідерів, формуючи особливу символічну музичну субкультуру. Таким чином, відбувається соціокультурна диференціація і інтеграція індивідів, головним чинником якої є музичні уподобання молоді, які впливають на спільноти шанувальників або інших виконавців, відіграють значну роль у формуванні вигляду молодих людей, суспільства в цілому і їх соціальні взаємодії. Цьому процесу сприяє поява абсолютно нових умов для функціонування музичного мистецтва в суспільстві, розвиток масової комунікації і масової культури,

У своєму дослідженні І. П. Жерносек [11] виділяє напрямки в сучасній молодіжній музиці відповідно до критерію — наявністю текстів вітчизняною мовою поряд з музичними аранжуваннями:

1. український рок (включає в себе такі напрямки, як панк-рок, «важкий метал», український епатажний рок та ін.) – найбільш яскраві представники: «Злам», «OOZE», «Димна Суміш», «АННА», «Pustosh», «Wild Shadows», «NordWitch», «Мачете», «Плач Єремії»;

2. хіп-хоп — «5'nizza», «ТНМК» та ін.;
3. українська естрадна пісня (поп-музика в загальноприйнятому сенсі) — українська естрадна пісня — Т. Кароль, Ю. Саніна та ін.;
4. кон'юнктурна поп-музика (українська «попса») — представлена Jerry Heil, Потап, Н. Каменських, О. Полякова та ін.;
5. реп напрямок – наприкінці 90-х український реп подавав надії, але досить скоро зійшов у андеграунд. Він почав повертати собі позиції наприкінці 2010-х. Представники: «Курган & Агрегат», «Гриби», «Ціна Ритму».

Чільні позиції в системі художніх потреб сучасного покоління зайняли поп– і рок-культура, ставши однією з найбільш затребуваних форм дозвілля молоді. Більшість глядацької аудиторії шоу-програм, естрадних концертів, клубних вечорів, дискотек складають молоді люди. До них звертаються популярні групи, естрадні зірки, для них пишуть свої тексти автори пісень та музику популярні композитори – це, безсумнівно, стає головним чинником актуалізації музичних форм організації дозвілля в закладах культури.

Музично-розважальні програми, концерти, естрадні виступи, шоу-програми, здатні максимально повно узагальнити існуючі музичні стилі, підкреслити базову тенденцію, виявити найбільш модні течії в сучасній музиці, що стають однією з найбільш затребуваних форм молодіжного дозвілля. Цей виховний механізм не можна не враховувати при підборі репертуару в процесі втілення режисерського задуму, організації, постановки та проведення музично-розважальних програм, що володіють при професійному підході величезним виховним потенціалом і здатні чинити значний вплив на формування художніх потреб і ціннісних орієнтацій сучасної молоді [13].

Музично-розважальні програми є досить поширеною і затребуваною формою організації дозвілля не тільки в установах культури – вони стали невід'ємною частиною роботи молодіжних нічних клубів, розважальних центрів та популярним видом відпочинку, що привертає набагато більшу

кількість молоді, ніж установи культури. Саме тут музичне мистецтво реалізує в повній мірі розважально-рекреаційну та гедоністичну функції.

Комерційні розважальні клуби значно відрізняються від традиційних, державних і муніципальних установ культурно-дозвіллевого типу. Такі клуби можуть бути різноманітних видів – від загальнодоступних до закритих. Любителі певних музичних напрямків відвідують андеграундні клуби, а також велику привабливість для широкого кола відвідувачів мають нічні клуби, які роблять ставку на мейнстрім. Вечори відпочинку не схожі один на одного, і відвідувачам пропонується широкий вибір видів розваги і програм на будь-який смак – це і сольні концерти гастролюючих зірок різного рівня і спрямування, виступи акторів і шоу-балетів, студентські та навіть дитячі дискотеки. Клубна молодь нерідко в пошуках нових вражень переходить з одного клубу в інший, розширюючи свою розважальну географію [15].

Музичні потреби сучасної молоді часто залежать не від художньо-естетичних мотивів, а від особистісних якостей. Так, молода людина сприймає також соціально-психологічні особливості музичної субкультури, до якої він себе співвідносить, на базі соціального, життєвого і мистецького досвіду, який допомагає в розумінні музичної творчості того чи іншого виконавця. У цьому процесі важливу роль відіграють і фізіологічні чинники, такі як вплив гучної ритмічної музики нічних клубів і дискотек, що викликає резонанс організму, стан ейфорії, ефект «занурення в інший простір». Як зазначає О. П. Кузнецова, «взаємодія і взаємовплив молоді та мистецтва значною мірою опосередковано її ціннісними орієнтаціями. Вони часто визначають соціальну взаємодію людей, боротьбу і узгодження їх інтересів, вимог. Саме вони задають критерії, які використовуються для оцінки суспільства, і регулюють поведінку людини, визначаючи стратегію соціального життя особистості» [17, с. 118]. Різноманіття відносин молоді до музичного мистецтва визначається не тільки її ціннісними орієнтаціями і мотиваційної сферою, а й іншими соціально-психологічними явищами. Серед них значення набувають організовані форми соціально-культурної діяльності,

а сама соціально-культурна діяльність, на думку В. Т. Лісовського, «змінює людські погляди на світ, надає людській свідомості нові масштаби, захищає гідність особистості, сприяє її соціальної адаптації і причетності» [18, с. 36].

Таким чином, процес формування музичних потреб молоді залежить від соціокультурного статусу особистості, її способу життя, світогляду, ціннісних орієнтацій, обраної моделі і стилю поведінки, внутрішньої культури, моральності, духовності. Музичні уподобання відіграють значну роль у формуванні художнього смаку, ціннісних установок, у розвитку емоційної сфери, естетичного сприйняття, визначає характер міжособистісної взаємодії, точного і чіткого визначення себе в соціально-культурному житті суспільства.

1.4. Умови формування естетичної культури особистості

Розкриваючи сутність та структуру загальної естетичної культури особистості, ми наближаємось до цілісного розуміння рівня її естетичної свідомості, потреби та здатності естетично (художньо, тонко, проникливо) сприймати дійсність. Але прийнявши таку дефініцію, ми не розкриваємо повної її суті. Особисті, яку ми називаємо естетично розвиненою, притаманні вольові якості, можливості розумової діяльності, всебічність розвитку, створення найбільш сприятливих умов для дозвілля та/або праці, свобода духу, що проявляється в безкорисливості, щедрості, незалежності від меркантильних розрахунків та матеріальних зисків [29, 35]. Отже, найголовнішим чинником естетичного розвитку особистості є результат її виховання та самовиховання. Відповідно до цього, доречним буде думка О. Ф. Гука, що: “суть процесу формування естетичної культури студента можна охарактеризувати як таку навчально-освітню діяльність, яка спрямована на забезпечення особистості системою естетичних знань та вироблення на їх основі естетичного смаку й естетичного сприйняття світу, забезпечення у такий спосіб готовності й уміння особи жити, працювати, поводитися за

законами краси. Суть загальної естетичної культури особистості полягає у тому, що вона акумулює в собі елементи всіх складників розвитку людини і виявляється як у розумовій (інтелектуальній) діяльності, так і у фізичній досконалості, а також у моральному, трудовому, валеологічному процесах, всі їх об'єднуючи і гармонізуючи". Згідно наведених положень можна стверджувати, що естетична культура особистості є дуже складним утворенням, що стосується будь-яких видів діяльності, визначає рівень естетичної мотивації, впливає на рівень насиченості, потенціалу та цілеспрямованість не тільки емоційно-художнього (чуттєвого), а й духовного пізнання та задоволення від усіх видів життєдіяльності людини. Відповідно до думки багатьох вчених, серед яких Н. В. Мосина, М. В. Грибанова, В. В. Воронова та інші, саме процес формування здатності до сприймання та розуміння краси та прекрасного в творчості та, загалом, в житті є визначальною метою естетичного розвитку особистості. Ці вчені виокремлюють наступні компоненти, на яких базується формування естетичної культури особистості:

- естетичні почуття — емоційні стани, спровоковані явищами дійсності та мистецтва;
- естетичне сприймання — здатність до виокремлення естетичних властивостей, образів в мистецтві та житті;
- естетичні потреби — необхідність у взаємодії з прекрасним, з художньо-естетичними цінностями в особистих переживаннях;
- естетичні ідеали — уявлення про бездоганну красу, про досконале в цілому та досконале в житті, мистецтві, природі, суспільстві, людині, всесвіті тощо. Є обумовлене не тільки індивідуально, але й соціально;
- естетичні смаки — здатність до оцінки художнього твору та/або естетичного явища.

Таким чином, ми розглядаємо естетичну культуру особистості в якості неодмінного елементу культури духовної та матеріальної, що набувається

через опанування мистецтва та культурних засобів на базі особистого досвіду. Саме соціокультурний розвиток, обізнаність в естетичних поняттях та здатність до самостійної творчої та естетичної діяльності є результатом естетичної культури.

Висновки до розділу 1

1. Проаналізовано сучасні дослідження психологічних особливостей сприймання музики молоддю. Ціннісно-смилова система особистості є головним фактором, який регулює і детермінує мотивацію особистості, а отже і її поведінку. Ціннісні орієнтації особистості по-різному впливають на поведінкові аспекти, але абсолютно точно можна сказати, що, обираючи стиль поведінки або спосіб дії в конкретній ситуації, людина свідомо чи несвідомо буде спиратися на систему сформованих ціннісних орієнтацій. У свою чергу, музичне мистецтво перетворилося в частину самого життя сучасної молоді, в основу розуміння сенсу і навколишнього світу. Ціннісні орієнтації – це найважливіший компонент світогляду особистості, що виражає переваги і прагнення людини по відношенню до тих чи інших людських цінностей.

2. Описано поняття жанр та сучасні жанри музики, з'ясовано, що поняття жанр є естетичною категорією, що позначає рід (вид) твори в межах одного мистецтва, в тому числі і в музиці. Поняття жанру багатозначне, у якості критеріїв жанру у вітчизняному музикознавстві традиційно використовуються конкретне життєве призначення, умови і засоби виконання, характер змісту і форми його втілення.

3. З'ясовано, що процес формування музичних потреб молоді залежить від соціокультурного статусу особистості, її способу життя, світогляду, ціннісних орієнтацій, обраної моделі і стилю поведінки, внутрішньої культури, моральності, духовності. Необхідно також відзначити, що музичні уподобання відіграють значну роль у формуванні художнього смаку, ціннісних установок, у розвитку емоційної сфери, естетичного сприйняття, визначає характер міжособистісної взаємодії, більш точного і чіткого визначення себе в соціально-культурному житті суспільства.

4. Виявлено, що естетична культура є всеосяжним, широким та потужним пластом духовної культури особистості, що розвивається у

контексті будь-якої діяльності людини. Її розвиток відбувається за рахунок виховання та самовиховання ще з перших кроків маленької людини. Її цілеспрямоване формування є надзвичайно важливим та першочерговим у становленні особистості, адже їй належить провідна роль у соціальному відтворенні людини.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Організація та емпірична база дослідження

Для вивчення особливостей сприймання різних жанрів музики та сформованості естетичної культури молоді організація і проведення емпіричного дослідження вимагає визначення його етапів, вибірки обстежуваних респондентів, підбору методів дослідження та розробки інструментально-діагностичного комплексу, який відповідав би меті нашого дослідження. Ми можемо виділити наступні етапи:

1) Підготовчий (на основі теоретичного аналізу було підбрано відповідний методичний інструментарій та сформовано вибірку, що відповідає меті дослідження);

2) Діагностичний (відбір вибірки, проведення емпіричного дослідження за допомогою тестування для з'ясування особливостей сприймання музики та рівнів сформованості естетичної культури молоді);

3) Підсумковий (емпіричний матеріал було стандартизовано в програмі SPSS (v22) з метою аналізу даних та опрацювання описової статистики).

Процедура емпіричного дослідження:

Для надійності результатів дослідження ми виходили з низки вимог, з'ясовуючи час та процедуру емпіричного дослідження. По-перше, був обраний такий час, щоб респонденти знаходилися у звичному для них як фізичному, так і психологічному стані; по-друге, обставини проведення опитування мали бути властиві їх щоденному ритму, без зайвої напруги, викликані діями зовнішніх чинників; по-третє було обов'язкове підтримання та забезпечення мотиваційного настрою у досліджуваних після кожного процедурного етапу, та з уніфікованими формами висування інструкції.

Дослідження проводилося вибірково, було охоплено респондентів віком від 16 до 25 років. Така вибірка досліджуваних дозволила визначити структуру й особливості психологічних особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики, виявити особливості й значущість провідних індивідуально-психологічних якостей та детермінації різних типів сприймання молоддю жанрів музики.

Характеристика вибірки:

Перш ніж перейти до аналізу результатів дослідження, опишемо соціально-демографічний портрет об'єкта дослідження.

З метою вивчення місця й ролі музики в діяльності сучасної молоді, їх сприймання музики та сформованості естетичної культури, в травні 2021 року нами було проведено емпіричне дослідження, у ході якого було опитано 120 молодих жителів міста Київ. В опитуванні взяли участь 35% чоловіків і 65% жінок.

Більша частина опитаних знаходиться у віковій групі до 20 років - 76%, менша, відповідно 24%, у віці ≥ 20 років.

Стосовно сімейного стану, то слід зазначити, що з кожним роком вік вступу в шлюб підвищується, у зв'язку з цим переважна кількість респондентів (94%) не перебувають у шлюбі, 5% респондентів перебувають у шлюбі, і лише 1% розведені.

Молодь сприймає навчання у ВНЗ як необхідний етап життя, також величезну роль має вплив батьків, переважна кількість респондентів мають незакінчену вищу освіту (91%), інші 9% мають повну вищу освіту.

Важливим у контексті даної теми показником є наявність музичної освіти, що може виступати індикатором ступеня включення в музичне мистецтво та, відповідно, в досвід естетичного сприймання та/або виховання. Трохи більше половини опитаних (56%) не мають музичної освіти, чверть навчалися в музичній школі, але не закінчили, і 16% закінчили музичну школу.

Однією з важливих соціально-демографічних характеристик респондентів є рід занять. Більша частина (91%) респондентів – студенти коледжів або вищих навчальних закладів, 6% респондентів працюють, лише 3% респондентів не навчаються і не працюють – випускники навчальних закладів, що знаходяться в пошуку роботи.

Що стосується матеріального становища, то для зручності аналізу розділимо запропоновані варіанти на умовні групи: тих, кому на покупку продуктів грошей вистачає, але покупка одягу викликає утруднення, позначимо як малозабезпечених. Ті, кому на одяг і продукти грошей вистачає, але скрутність щодо покупки речей тривалого користування – середньо-забезпечені. Забезпечені – ті, хто можуть купувати речі тривалого користування, проте дійсно дорогі речі собі дозволити не можуть. Багаті можуть дозволити собі досить дорогі речі – квартиру, дачу та ін.

Матеріальне становище респондентів досить високе, переважна частина респондентів відносить себе до середньо-забезпечених і забезпечених (84%), 14% – малозабезпечені і лише 2% багаті.

Такі соціально-демографічні характеристики об'єкта дослідження. Далі перейдемо до аналізу результатів дослідження.

2.2. Визначення критеріїв та показників сформованості естетичної культури молоді

Науково-психологічний світ на даний момент зазнає певних труднощів у визначенні критеріїв естетичної культури: ця задача не є простою та очевидною, що пояснюється складністю виокремлення компонентів естетичної культури особистості, розуміння їх сутності та особливостями вимірювання. Таким чином, аналіз досліджень сформованості естетичної культури свідчить, що єдиної думки щодо структури естетичних ціннісних орієнтацій та їх оцінювання на даний час немає. Ми маємо спільні погляди з вченими В. Шахрай, І. Лавриш, О. Голубкова, які, розуміючи

естетичні орієнтації людини як здатність до володіння естетичними знаннями в світі прекрасного та втілення їх у дійсність, розробляють власні моделі естетичних орієнтацій [36, 39, 42]. Вони виокремлюють наступні критерії (та їх показники):

- когнітивно-пізнавальний (пізнання, обробка, осмислення, сформованість естетичних знань і цінностей на рівні уявлень і понять, розвиненість образно-абстрактно-логічного мислення);
- емоційно-емпатійний (система морально-естетичних цінностей, сформованість емпатії та толерантності, реакцій та оцінок явищам дійсності);
- діяльнісно-рефлексивний (готовність до естетичної діяльності, гуманістична поведінка, здатність до рефлексії, активна життєва позиція).

На основі теоретичного аналізу була розроблена трьохкомпонентна концептуальна модель структури та ознак сформованості естетичної культури особистості (2.1, 2.2, 2.3, Додатки 1-3).

2.3. Методичне забезпечення емпіричного дослідження

Як ми дізналися з актуальності дослідження, спростувати важливість та необхідність розвинутої естетичної культури неможливо, враховуючи її багатогранність, що розкривається в величезній кількості аспектів життя людини починаючи від досягнення гармонії внутрішнього світу особистості, закінчуючи сприянням прогресу всього суспільства. Естетичну культуру можна назвати одним з найважливіших чинників у формуванні особистості, адже вона є не тільки одним з принципів сприйняття дійсності (а саме — емоційного сприйняття), а також є незамінною складовою “духовного обличчя людини” [16, с 232]. Як зазначав засновник психосинтезу Роберто Ассаджолі, поняття “духовне” «...відображає не тільки ті переживання, які традиційно вважаються релігійними, але й усе, що стосується сприйняття та пізнання, всю людську активність і всі її функції, у яких один загальний знаменник — володіння цінностями, більш високими, ніж загальноприйняті

— такими як етичні, естетичні, героїчні, гуманістичні й альтруїстичні» [23]. Відповідно до узагальнення цієї наукової позиції стосовно духовності та її загальноприйнятих норм, можна стверджувати, що вона пов'язана з такими смислоутворюючими пізнавальними категоріями, як Істина, Добро, Краса, які є також основоположними та неодмінними категоріями естетики. Окрім цього, антиподом духовності є бездуховність, яку науковці, в тому числі Едуард Помиткін, визначають (характеризують) як Потворність, Неправда (викривлення дійсності) та Зло [30], що також є категоріями естетики. Враховуючи спільну спрямованість духовності та естетики на гуманістичну поведінку та “красу людського вчинку”, естетика знайшла своє місце в якості однієї із шкал **методики “Духовний потенціал особистості”**, яка була використана у нашому дослідженні. Її основною метою є визначення напрямів духовного розвитку. Оскільки гуманістичні цінності, екологічні, пізнання та самопізнання, самовдосконалення, самореалізація та відповідальність пов'язані з естетичною культурою, ми можемо звертати увагу на наближення відповідей до максимального показника в усіх шкалах даної методики, таким чином визначаючи потенціал особистості у кожній підструктурі.

Іншою методикою, використаною нами для дослідження сформованості естетичної культури, є **«Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С.С. Бубнової»**. Вона є для нас цікавою своїми шкалами, які допомагають зрозуміти систему морально-естетичних цінностей досліджуваного, серед яких: “пошук і насолода прекрасним”, “допомога і милосердя до інших людей”, “пізнання нового у світі, природі, людині”, “соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві”, “спілкування” та інші.

Також, ми здатні виявити сформованість знань про естетичні цінності на рівні уявлень і понять за допомогою **тестових завдань з дисципліни “Естетика”**.

Окрім наведених методів ми також використовували **метод семантичного диференціалу**. Його місце серед методик нашого дослідження обумовлене легкістю визначення позитивного, негативного ставлення до досліджуваного жанру музики, а також фактор сили (потенціал) та фактор активності (можливості реалізації потенціалу). В нашому випадку семантичний диференціал містить 23 біполярні шкали, кожна з яких належить до трьох основних факторів: оцінки, сили, якості, які складають тримірний базис семантичного диференціалу. В нашому випадку біполярний СД призначався для дослідження специфіки сприймання різних жанрів музики молоддю. Він складався з 21 конструкта, які респонденти мали змогу оцінити за 5-ми ступеневою шкалою, обравши рівень відповідності жанра музики характеристиці двох полярних категорій. Біполярний СД складався з наступних конструктів:

1. Легкий – Важкий;
2. Веселий – Сумний;
3. Слабкий – Сильний;
4. Поганий – Хороший;
5. Популярний – Маловідомий;
6. Темний – Яскравий;
7. Активний – Пасивний;
8. Противний – Приємний;
9. Гарячий – Холодний;
10. Хаотичний – Упорядкований;
11. Гладкий – Шорсткий;
12. Простий – Складний;
13. Розслаблений – Напружений;
14. М'який – Твердий;
15. Швидкий – Повільний;
16. Злий – Добрий;
17. Життєрадісний – Сумовитий;

18. Улюблений – Ненависний;
19. Новий – Застарілий;
20. Дурнувятий – Розумний;
21. Чистий – Брудний.

Для визначення рівня сформованості естетичної культури ми використовуємо систему балів. Так, за низький рівень проходження тестових завдань з естетики (якщо загальний бал проходження тесту потрапляє в діапазон від 0–18) досліджуваний отримає 1 бал, за середній рівень проходження (бал потрапляє в діапазон 19–37) — 2 бали, за високий діапазон (38–57) — 3 бали. Аналогічним чином, методика “Духовний потенціал особистості” поділена на бали: 3 — за високий потенціал (згідно оригінальної шкали оцінки 38–49 балів), 2 — середній (25–37 балів), 1 — недостатній та низький (0–24 бали) та методика “Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості Бубнової” поділена на 3 бали за ступінь виразності кожної з шкал. Таким чином, низький рівень сформованості естетичної культури відповідає 3–4 балам, середній — 5–7 балам, високий — 8–9 балам. Також нами використовується трьохкомпонентна концептуальна модель структури та ознак сформованості естетичної культури (додаток 1, 2, 3).

Висновки до розділу 2

Визначено методичні засади дослідження особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики та сформованості естетичної культури. Описано методичний інструментарій. Відповідно до описаних методик особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики визначено показники, які включають місце рівнів потреби (мотивації) в сприйманні різних жанрів музики, рівнів мислення та визначення ціннісно-позитивного ставлення до різних жанрів музики. Також визначено показники та критерії оцінки сформованості естетичної культури.

Специфіка полягає в тому, що передбачено діагностику різнобічних характеристик особистості (обізнаність, ціннісно-орієнтаційна та духовно-потенційна складові), що мають вплив на усвідомлене ставлення до особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики. Обґрунтовано рівні сформованості усвідомленого ставлення до сприймання молоддю різних жанрів музики на основі різнорівневої характеристики компонентів усвідомленого сприймання молоддю різних жанрів музики: високий, середній та початковий, в основу яких покладено критеріальний підхід.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ СФОРМОВАНІСТЮ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПРИЙМАННЯМ МОЛОДДЮ РІЗНИХ ЖАНРІВ МУЗИКИ

3.1. Аналіз результатів дослідження сформованості естетичної культури молоді

Естетична культура людини, подібно до культури художньої, музичної, духовної чи будь-якої іншої, включає в себе величезну кількість компонентів, що лягають в основу розробки критеріїв для діагностики рівнів сформованості естетичної культури досліджуваного. Ми, погоджуючись з низкою вчених (див. пункт 2.3), виокремили найважливіші компоненти естетичної культури та на їх основі розробили критерії оцінки рівнів сформованості естетичної культури, що вважаємо найбільш вдалим для мети нашого дослідження; серед них: діяльнісно-духовний, ціннісно-орієнтаційний та когнітивний. Так, нами було проведене дослідження, побудоване на базі відповідних до кожного критерію методик (див. пункт 2.2), що допомогли нам зрозуміти рівень сформованості естетичної культури досліджуваного по кожному з критеріїв. Таких рівнів ми маємо три: високий, середній, низький. Отже, перейдемо до описової статистики нашого дослідження.

Для аналізу результатів методики “Духовного потенціалу особистості” ми маємо 7 різних шкал, що допоможуть нам виявити потенціал особистості на такі структурні компоненти духовних цінностей як: естетичні, гуманістичні, цінності пізнання та самопізнання, самовдосконалення, самореалізації, відповідальності та екологічні цінності (діаграма 3.1). Аналіз дозволив з’ясувати ступінь сформованості духовних цінностей та естетичної духовної якості досліджуваних.

В цілому у вибірці переважають середні показники (поділ від 46,4 % до 77,3 %). Цікавим виявився той факт, що серед досліджуваних виявилися особи, відповіді яких можна оцінити як повну відсутність прояву певного

показника. Так, відсутніми є у невеликої частини респондентів (від 3% до 7%) естетичні цінності, екологічні, цінності пізнання й самопізнання, самореалізації та відповідальності.

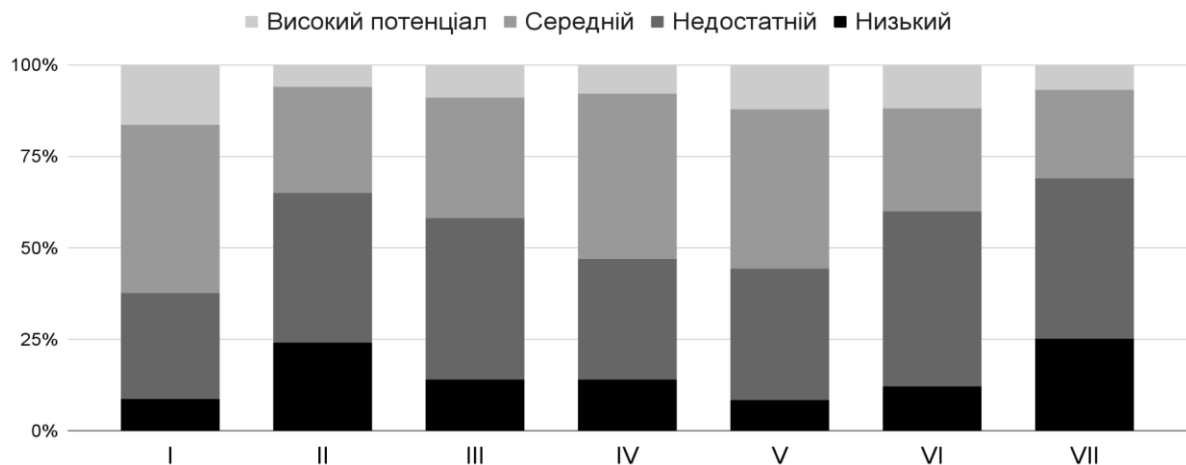

Рис.3.1. Результати за методикою «Духовний потенціал особистості» Е.О. Помиткіна.

Духовний потенціал на цінності: I – гуманістичні, II – естетичні, III – екологічні, IV – пізнання та самопізнання, V – самовдосконалення, VI – самореалізація, VII – відповідальність.

Що стосується методики діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості С.С. Бубнової, згідно отриманих даних можна стверджувати, що вираженість ціннісних орієнтацій, пов’язаних з естетичною цінністю є переважно низькою у порівнянні із іншими.

Так, показники шкал “соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві”, “пошук і насолода прекрасним”, “допомога і милосердя до інших людей”, “пізнання і повага людей, вплив на оточуючих” мають найменші значення (діаграма 3.2).

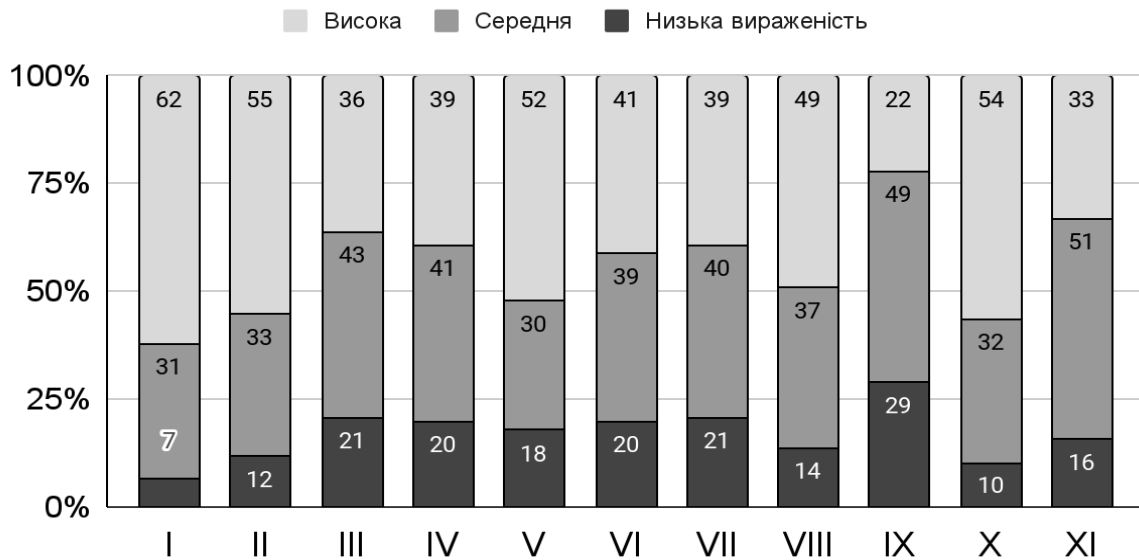

Рис. 3.2 Результати за методикою «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С.С. Бубнової

Ціннісні орієнтації: I – приємне проведення часу, відпочинку, II – високий матеріальний добробут, III – пошук і насолода прекрасним, IV – допомога і милосердя до інших людей, V – любов, VI – пізнання нового у світі, природі, людині, VII – високий соціальний статус і управління людьми, VIII – пізнання і повага людей та вплив на оточуючих, IX – соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві, X – спілкування, XI – здоров'я.

Результати проходження тесту з дисципліни “Естетика” мають моду середнього результату успішності (57,6%). Низький результат має лише 6,1% популярності, а приблизно кожен третій (36,4%) представник вибірки володіє глибокими знаннями про естетичні цінності на рівні уявлень і понять (діаграма 3.3).

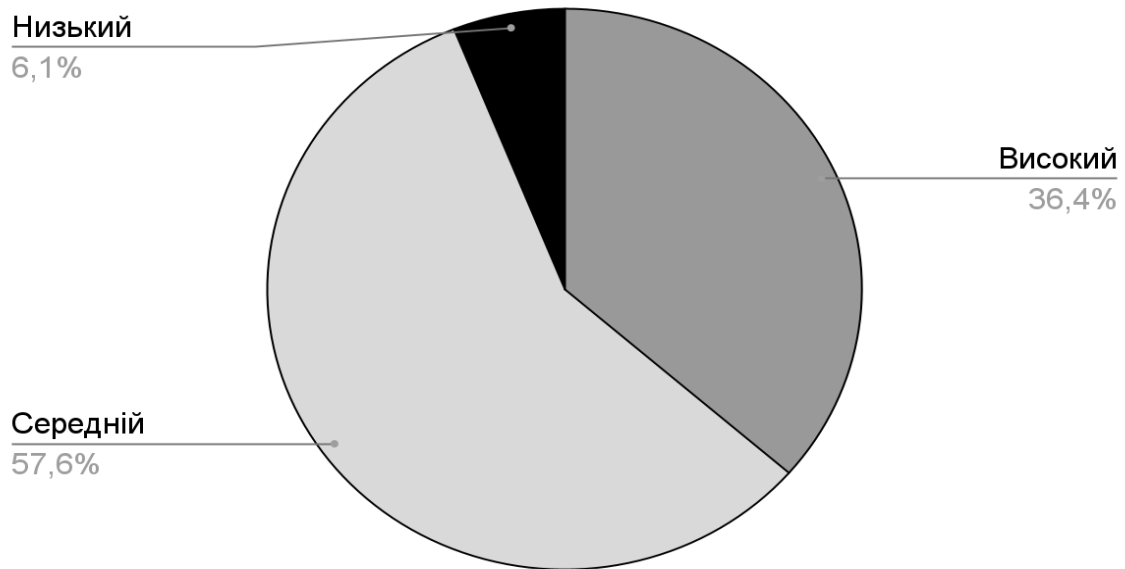

Рис. 3.3. Результати виконання тестових завдань з дисципліни «Естетика»

Наша вибірка складається зі 120 молодих людей, більшість з яких, а саме 49 чоловік (40,8%), має середній рівень сформованості естетичної культури; майже вдвічі меншою є група осіб з високим рівнем сформованості естетичної культури — 27 осіб (22,5%).

Низький рівень сформованості естетичної культури мають 44 респондента (36,7%). Результати представлено на діаграмі 3.4. Вони не є втішними, якщо уявити, що кожна 3 людина не може аргументовано захистити свою думку стосовно прекрасного і огидного у світі, адже його вміст зазвичай має неполярну форму, особливо якщо це стосується соціального, творчого або будь-якого нематеріального компоненту, що завжди може бути предметом вивчення естетики як науки філософської (якою вона і є).

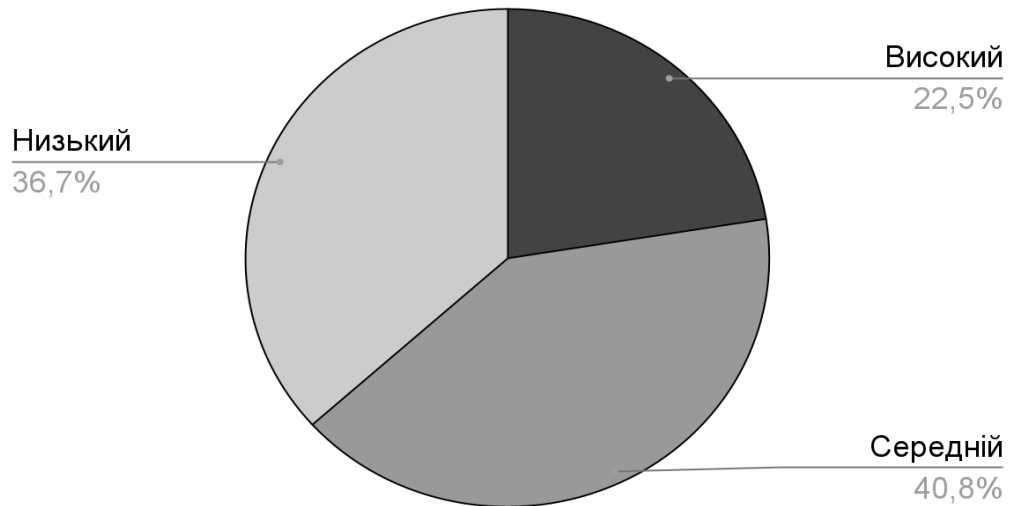

Рис.3.4. Розподіл результатів за інтегральним показником рівень сформованості естетичної культури

3.2. Особливості сприймання різних жанрів музики молоддю

Музика є невід’ємною частиною життя. У силу особливостей засобів музичної виразності, їх впливу на психіку музика справляє виключно моральний вплив на емоційну сферу і моральний світ людини.

Аналіз отриманих даних дозволив виявити ряд особливостей музичних уподобань молоді. Одним з головних елементів музичних уподобань є обраний жанр музичного мистецтва. Музичні жанри володіють різними ціннісними спектрами, які визначають їх сприйняття аудиторіями як явищ, пов’язаних не тільки з мистецтвом, а й з реальним життям. У процесі проведення дослідження ми пропонували учасникам опитування проранжувати музичні жанри відповідно до своїх уподобань (діаграма 3.5).

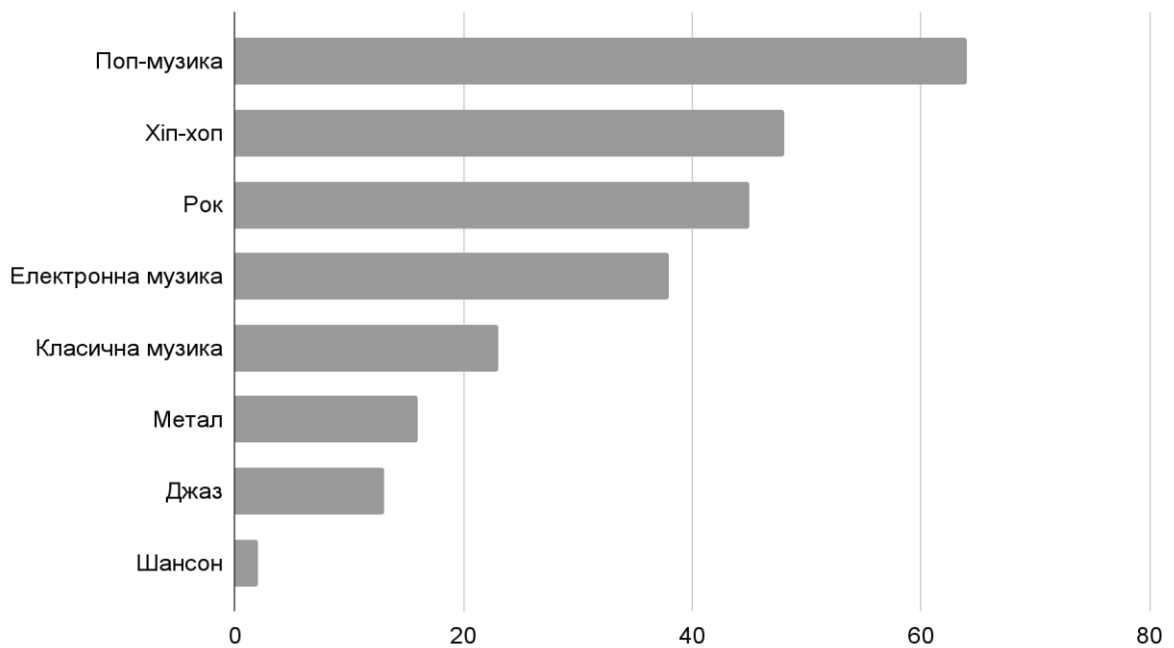

Рис. 3.5. Рейтинг привабливості музичних жанрів групи досліджуваних з низьким рівнем сформованості естетичної культури¹

Так, досліджувані з низьким рівнем сформованості естетичної культури відокремили наступний топ-3 улюблених жанрів: це поп-музика, хіп-хоп та рок.

Досліджувані з середнім рівнем сформованості естетичної культури включили у топ-3 ідентичний набір жанрів, однак в даному випадку ми маємо значно вищий показник року, у порівнянні з попереднім групою досліджуваних з низьким рівнем сформованості естетичної культури, що висунуло його на друге місце в рейтингу (діаграма 3.6).

¹ В ході опитування можна було обрати декілька варіантів відповіді.

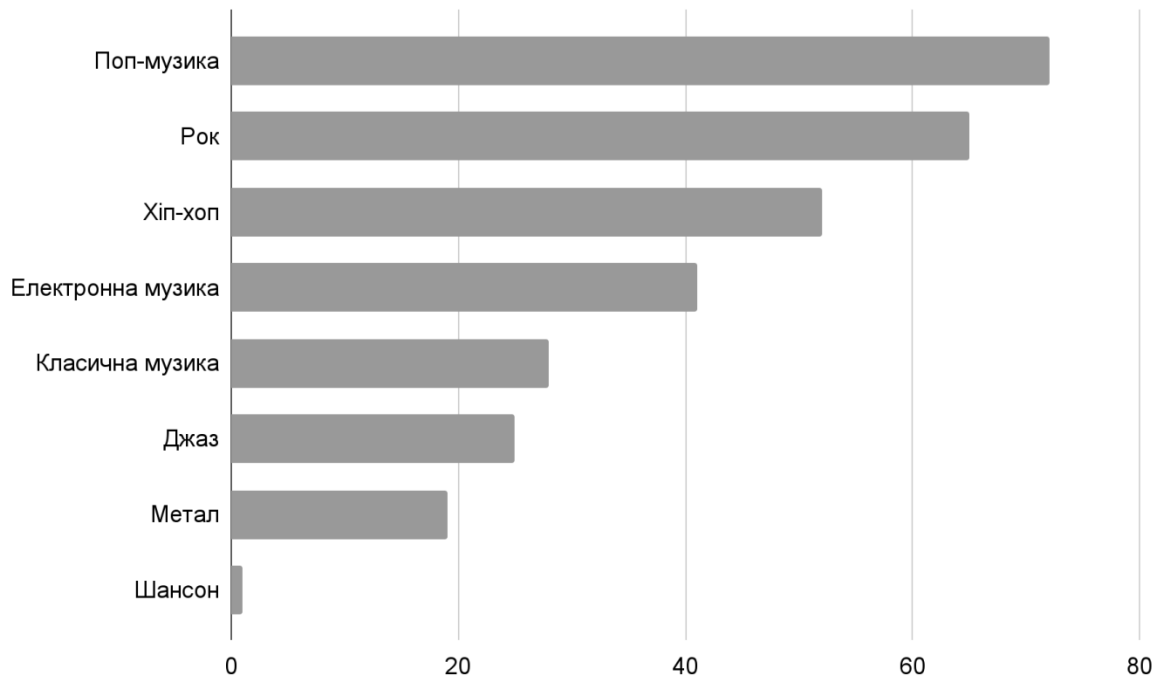

Рис 3.6. Рейтинг привабливості музичних жанрів групи досліджуваних з середнім рівнем сформованості естетичної культури

У досліджуваних з високим рівнем сформованості естетичної культури рок посідає перше місце в рейтингу, однак варто враховувати, що за своїм показником він майже не має переваги над поп-музикою. Третє місце посідає хіп-хоп.

Джаз посідає 4 місце, що є позицією значно вищою, у порівнянні з рейтингом привабливості групи з низьким рівнем сформованості естетичної культури, де його місце було передостаннім, сьомим.

Цікавою є тяжка доля шансону, цей жанр не був обраний жодним досліджуваним з високим рівнем сформованості естетичної культури (діаграма 3.7).

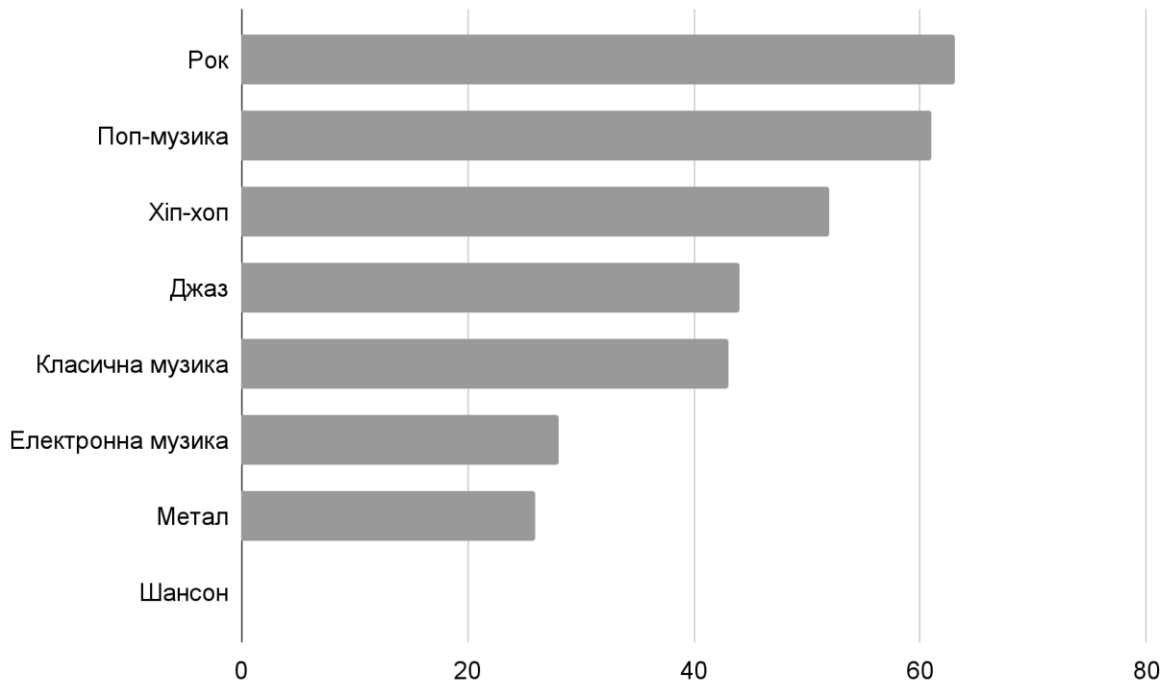

Рис. 3.7. Рейтинг привабливості музичних жанрів групи досліджуваних з високим рівнем сформованості естетичної культури

Згідно даних проходження досліджуваними біполярного семантичного диференціалу, ми отримали профілі сприймання різних жанрів музики (додаток 4-11).

Так, найбільш вираженими ознаками сприймання класичної музики є такі описові характеристики як чистий, розумний, приємний, простий, хороший, сильний. Поп-музика була охарактеризована як яскрава, швидка, весела, нова, гаряча, життєрадісна та що не дивно популярна. Хіп-хоп описаний гарячим, швидким, популярним, новим, приємним та веселим жанром музики.

Згідно профілю сприймання, шансон є застарілим, простим, брудним та розслабленим. Рок описаний як сильний, активний, напружений, твердий, швидкий, хаотичний та популярний жанр. Важкий рок по сумісництву з металом є напруженим, злим, швидким, активним, твердим, важким, сильним та складним згідно даних нашого дослідження. Джаз описаний добрим, м'яким, розслабленим, чистим, легким, хорошим та приємним жанром, а найбільш вираженими ознаками сприймання електронної музики є швидкий, новий, активний, веселий, популярний та хаотичний.

Результати отримані за методикою біполярного семантичного диференціалу оброблено за допомогою факторного аналізу (метод головних компонент)(додаток 12). У структурі сприймання музичних жанрів виокремлено два фактори:

Фактор 1 «Афективність» (веселий – сумний, яскравий – темний, добрий – злий, приємний – противний, чистий – брудний, хороший – поганий, гарячий – холодний);

Фактор 2 «Аналітичність» (популярний – мало відомий, активний – пасивний, упорядкований – хаотичний, простий – складний, напружений – розслаблений, швидкий – повільний, новий – застарілий, розумний – дурнувятий).

У ході аналізу було виявлено взаємозв'язок ранжирування музичних жанрів і віку. Вік респондентів прямо впливає на вибір пріоритетного музичного жанру [17]. Розподіл цих показників представлено в таблиці 3.1.

Опитування показало, що старша молодь вище інших груп респондентів ставить значимість року і Hip-hop / R&B, і нижче танцювальну і електронну музику. Це говорить про те, що старша молодь більш відкрита сприйняттю ритмічної і гучної музики, ніж респонденти середнього віку.

Таблиця 3.1

Ранжування жанрів музики за віком

Музичні жанри	16-19	20-22	23-25
Нір-нор / R&B	4	4	3
Рок	4	4	3
Поп-музика	4	4	4
Класична музика	4	4	4
Електронна музика	5	5	6
Джаз і блюз	5	5	5
Важкий рок та метал	5	5	6
Шансон	6	6	5

Що стосується танцювальної та електронної музики – ситуація зворотна – молодша й середня молодь ставить їх вище, ніж старша молодь, це наслідок того, що молодші віддають перевагу більш енергійній й швидкій музиці.

Для більш глибокого виявлення жанрових переваг, респондентам пропонувалося представити ситуацію отримання безкоштовного квитка на будь-який концерт, і вибрати, на який саме концерт вони б хотіли потрапити. Трохи більше половини респондентів (56%) відповіли, що хотіли б потрапити на концерт популярного виконавця або групи, при цьому на концерт відомого рок-музиканта хотіли б потрапити 47% респондентів, концерт симфонічного оркестру — 26%, 23% — джазовий концерт, на виступ відомого ді-джея хочуть сходити 12% респондентів, 4% — концерт улюбленої групи і 10% тих, кому важко відповісти. Слід сказати, що це дещо суперечить розподілу рангів

музичних жанрів — рок стоїть вище поп-музики, це можна пояснити асоціацією поп-музики з однотипністю, відсутністю глибини. Мета популярної музики розважати, а розважає найкраще щось легке, несерйозне, поверхнєве [13].

При аналізі проєктивної ситуації, було виявлено вплив віку на вибір безкоштовного квитка на концерт (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Вплив віку на вибір безкоштовного квитка на концерт (у %)

Вид концерту	Вік		
	16-19	20-22	23-25
Концерт популярного співака / співачки / групи	32	30	30
Концерт відомого рок-музиканта	30	26	13
Концерт симфонічного оркестру	13	15	16
Джазовий концерт	13	12	13
Виступ відомого ді-джея	7	7	8
Концерт улюбленої групи	3	4	4
Не змогли відповісти	2	6	16
Разом:	100	100	100

Отримані дані дозволяють нам говорити про те, що молодші респонденти більше за інших відкриті до гучної і агресивної музики, і як наслідок, для них краще безкоштовний квиток на концерт відомого рок-музиканта. Слід звернути увагу на те, що серед старшої молоді більше тих, кому важко відповісти (16%), це може бути наслідком більшої

різноманітності музичних уподобань — респонденти не змогли визначитися з кращим концертом.

Ґрунтуючись на результатах дослідження, ми можемо зробити висновок про те, що молодший респондент, обирає квитки на концерт популярних рок-музикантів.

Те, що учасників опитування більше цікавлять концерти сучасних і популярних виконавців підтверджує те, що музика більше носить розважальний характер, ніж культурно-просвітній. Це відповідає тенденції, про яку говорять вчені досить давно.

Важливою характеристикою музичних уподобань є уявлення про легкість сприйняття музики. У результаті опитування було виявлено, що найлегшим для сприймання видом музики є вокальна музика — половина респондентів вибрали цей варіант відповіді. На другому місці інструментальна музика (42%). На низьке положення речитативної музики (7%) впливає складність сприйняття сенсу за рахунок швидкості відтворення речитативної музики. Також слід сказати про те, що в речитативі немає мелодії, яка найчастіше асоціюється з музикою, і є одним з провідних засобів музичної виразності.

Одним з важливих елементів музичних уподобань є бажаний музичний напрям. Майже половина опитаних обрала змішану музику (44%), під якою розуміється сукупність різних напрямків, 26% вибрали західний напрям, азіатський напрям обрало 18% респондентів, 12% - вітчизняний. Це дозволяє нам зробити висновок про те, що респонденти не хочуть зациклюватися на якомусь одному напрямку, а слухають те, що подобається, запозичуючи з різних напрямків.

Вік є визначальним фактором в аналізі взаємозв'язку музичного напрямку з соціально-демографічними характеристиками, які відображені у таблиці. 3.3.

Таблиця 3.3

Вплив віку на бажаний напрямок музики (у %)

Бажаний напрямок музики	вік		
	16-19	20-22	23-25
Змішана музика	46	45	38
Західна музика	23	27	31
Азіатська музика	21	18	8
Вітчизняна музика	10	10	23
Разом:	100	100	100

Отримані дані дозволяють нам говорити про те, що азіатська музика більше подобається молодшій групі респондентів, це зумовлено розширенням музичного ринку, в якому азіатська музика зовсім недавно набула масового характеру.

У той же час, середня і старша група респондентів більшою мірою віддають перевагу вітчизняній і західній музиці, як щось більш звичне, азіатська музика сприймається як щось чуже або несерйозне.

Таким чином, ми можемо зробити наступний висновок – чим молодша група респондентів, тим притаманна для них азіатська музика, і навпаки, чим старше респондент, тим кращою для нього є західна і вітчизняна музика.

Аналіз взаємозв'язку пріоритетного напрямку музики і сімейного стану (табл. 3.4) показав досить чітку залежність.

Таблиця 3.4

Обраний напрямок музики в залежності від сімейного стану (у%)

Бажаний напрямок музики	Сімейний стан		
	одружені	неодружені	розлучені
Вітчизняна	36	9	50
Західна	32	25	25
Азіатська	8	19	0
Змішана	24	47	25
Разом:	100	100	100

Вітчизняний напрямок музики в більшій мірі поширений у розлучених і одружених — 50% і 36% відповідно.

Ми можемо припустити, що перебуваючи у шлюбі й розведені великою мірою відносяться до старшої вікової категорії — респонденти від 21 до 25 років. Спираючись на це, ми можемо зробити висновок, як представники іншого покоління, з огляду на деякі умови, прихильніше сприймають вітчизняну культуру і музику. Завдяки отриманим даним можна говорити про наступну тенденцію — чим вільніші від сімейних відносин респонденти, тим краще у них відношення до змішаного напрямку музики, оскільки, не перебуваючи у шлюбі, вони мають велику кількість соціальних зв'язків, відповідно у них більш широкий діапазон музичних уподобань.

Відмінності в перевагах виявилися не тільки за сімейним станом, а й за родом занять, який також є відображенням віку.

Завдяки аналізу взаємозв'язку роду занять і перевагам музичного напрямку, ми можемо говорити про те, що студенти більшою мірою віддають

перевагу змішаному напрямку музики, ніж інші групи респондентів, у той же час працююча молодь віддає перевагу вітчизняній музиці. Це є підтвердженням того, що чим старше респондент, тим краще для нього є вітчизняна музика. Освіта також є відображенням віку. Залежність музичного напрямку від освіти представлена в таблиці 3.5. Отримані дані можуть дозволити зробити висновок про те, що чим нижче рівень освіти, тим більше молодь відкрита до сприйняття незнайомої музичної культури, у даному випадку, азіатської, в силу її популяризації на світовому музичному ринку

Таблиця 3.5

Вплив освіти на обраний напрям музики (у %)

Напрямок музики	Освіта				
	Основна загальна	Повна загальна середня	Початкова професійна	Середня професійна	Вища, незакінчена вища
Азіатська	38	31	67	33	11
Змішана	29	55	0	28	47
Західна	24	10	33	22	28
Вітчизняна	10	3	0	17	13
Разом:	100	100	100	100	100

Компанія, в якій людина проводить свій вільний час, також впливає на вибір музичного напрямку (табл. 3.6). Результати дослідження показують, що ті, хто проводять час на самоті, частіше за інших віддають перевагу змішаному напрямку музики, у силу її розмаїтості, і відсутності бажання концентрувати увагу на якомусь одному напрямку.

Таблиця 3.6

Обраний напрям музики в залежності від вибору компанії для проведення вільного часу (у%)

Напряму музики	Компанія для проведення вільного часу		
	Сім'я	Друзі	Проводять час на самоті
Змішана	39	37	53
Західна	25	27	25
Вітчизняна	23	11	7
Азіатська	14	26	14
Разом:	100	100	100

Також ми можемо говорити про те, що старше покоління в родині, впливаючи на молодше, обумовлює їх схильність до прослуховування вітчизняної музики. Ті респонденти, які проводять свій вільний час в групі друзів, обирають азіатську музику, можна припустити те, що такі респонденти дізналися про азіатську музику від друзів, люди об'єднуються в групи по інтересам, і тому азіатська музика є сполучною ланкою.

Ґрунтуючись на отриманих даних, ми можемо зробити висновок про те, що чим більше респонденти проводять час на самоті, тим характернішою для них є змішана музика. І навпаки, чим більше вільного часу проводиться в родині, тим краще вітчизняна.

У сучасному суспільстві існує безліч можливостей для прослуховування музики, тому важливою особливістю музичних уподобань є джерело прослуховування музики. Усі 100% учасників опитування джерелом

прослуховування музики відзначили різну музичну апаратуру (mp3-плеєр, телефон, магнітофон і т.д.).

Більшою мірою це пов'язано з відсутністю потрібного вільного часу і матеріальної можливості на відвідування різних концертів, фестивалів і т.д., а також легкодоступністю сучасних джерел прослуховування музики.

Так як більшість респондентів слухають музику за допомогою різної музичної апаратури, важливим було з'ясування переваг.

Результати показали, що більша частина респондентів (77%) з музичної апаратури виділяють мобільний телефон, це, швидше за все, пов'язано з мобільністю, багатофункціональністю зручністю даного пристрою.

Приблизно однакові частки респондентів для прослуховування музики використовують комп'ютер і Mp3-плеєр — 20% і 3% відповідно, використання комп'ютера можна пояснити тим, що більшість представників молоді проводять багато часу за комп'ютером, включаючи музику для фону під час роботи або дозвілля.

При аналізі музичної апаратури було виявлено взаємовплив віку на вибір музичної апаратури (табл. 3.7)

Як показали результати дослідження, мобільний телефон більшою популярністю користується у молоді віком від 18 років до 23 року, оскільки цій групі населення найпростіше адаптуватися до нових моделей телефонів, які включають в себе функції інших музичних пристроїв, — смартфони є багатофункціональними пристроями, вони замінюють собою інші пристрої для прослуховування музики.

Слід звернути увагу на те, що старша молодь менше за інших обирає мобільний телефон, і більше Mp3-плеєр, ми можемо припустити, що це пов'язано з давньою покупкою Mp3-плеєра, щодо якої виробилася звичка і небажання від нього відмовлятися. Отримані дані дозволяють нам зробити наступний висновок — чим старше респонденти, тим частіше вони використовують свої пристрої «за призначенням».

Таблиця 3.7

Обрана музична апаратура в залежності від віку (у% за стовпцем)

Бажана музична апаратура	вік		
	16-19	20-22	23-25
Мобільний телефон	86	74	59
Мр3-плеєр	8	11	18
Комп'ютер	4	9	13
Музичний центр	3	4	3
Радіоприймач	0	2	8
Разом:	100	100	100

Також було виявлено прямий взаємозв'язок між бажаною музичною апаратурою і сімейним станом (табл. 3.8).

Мобільність і легкодоступність смартфонів, відсутність прив'язки до якогось певного місця зумовила те, що серед тих, хто не перебуває в шлюбі, переважна більшість опитаних як бажану музичну апаратуру відзначило мобільні телефони.

Музику на телефоні, як правило, слухають через навушники, отже, сімейні люди не хочуть своєю музикою заважати своєму партнерові і іншим.

У той же час, розведені більше за інших віддають перевагу радіоприймачам, це пов'язано з можливістю вибрати радіостанцію, що відповідає інтересам респондента, це дозволяє слухати різну музику за спрямованістю.

Таблиця 3.8

Бажана музична апаратура в залежності від сімейного стану (у %)

Бажана музична апаратура	Сімейний стан		
	одружені	неодружені	розведені
Мобільний телефон	64	80	25
Радіоприймач	12	0	50
Мр3-плеєр	12	10	25
Комп'ютер	8	7	0
Музичний центр	4	3	0
Разом:	100	100	100

У вільний час молодь взаємодіє з різними видами мистецтв. У зв'язку з цим виникає питання про місце музики серед різних видів мистецтва. Респондентам було запропоновано проранжувати види мистецтва відповідно до своїх уподобань (табл. 3.9).

У цілому, більшість респондентів віддали музиці свою перевагу. Отже, музика є своєрідною формою проведення дозвілля для опитаних. Вона ще довго не втратить своєї значущості для молоді, оскільки музика розцінюється як спосіб боротьби з нудьгою і як засіб позбавлення від негативних емоцій.

Музика грає в житті сучасної людини не лише розважальну роль, вона також є засобом самовираження, служить бар'єром для відділення власного стилю життя від загальноновизнаного.

Таблиця 3.9

Ранжування видів мистецтва

Види мистецтва	Ранги
Музика	3
Література	4
Хореографія	4
Образотворче мистецтво	5
Театральне мистецтво	6
Фотомистецтво	6
Архітектура	6
Цирк	7
Скульптура	7

Частота прослуховування музики є одним з важливих чинників вивчення значущості музичного мистецтва. Результати дослідження показують, що більше половини респондентів (56%) прослуховують музику кожен день, майже кожен день прослуховують музику 32% респондентів, і лише 12% — рідко, кілька разів на тиждень.

Відсутність взаємозв'язку частоти прослуховування музики і соціально-демографічних характеристик говорить про те, що музика є в житті кожного, так чи інакше, як своєрідна форма дозвілля характерна для всіх категорій молоді.

Для більш глибокого вивчення ролі музики учасникам опитування також пропонувалося визначити ступінь згоди з низкою суджень (табл. 3.10). Те, що респонденти не погоджуються з думкою про можливість забути про

музику на кілька днів, підтверджує те, що музика грає в житті респондентів важливу роль.

У той же час, респонденти погоджуються з думкою про прослуховування музики на протязі всього дня і з судженням про важливість музики. Однак за цими судженням не всі респонденти висловлюють абсолютну згоди, отже, вони допускається, що є інші речі, важливіші за музику.

Таблиця 3.10

Ступінь згоди з судженнями (середнє)

Судження	Середнє ***
«Можу забути про музику на кілька днів»	2
«Слухаю музику час від часу»	3
«Я регулярно відстежую новинки на музичному ринку»	3
«Я можу слухати музику протягом усього дня»	4
«Для мене музика дуже важлива»	4
*** у ході опитування респондентом пропонувалося оцінити ступінь згоди з судженнями, де 1 – абсолютно не згоден, 5 – повністю згоден, потім по кожному параметру було розраховано середнє значення.	

Аналіз ступеня згоди з судженнями і частоти музики показало залежність між частотою і судженням про важливість музики (табл. 3.11).

Логічним виявилось, що ті, хто прослуховують музику по кілька годин на день (98%), і ті респонденти, які слухають музику майже кожен день (76%) висловлюють свою згоду з даними судженням. Однак серед цієї категорії респондентів одна п'ята частина не змогла оцінити важливість музики, це може говорити про те, що в їх житті присутні інші, найбільш важливі види мистецтва.

Таблиця 3.11

Вплив частоти прослуховування музики на ступінь згоди з «Для мене музика дуже важлива» (у %)

Важливість музики	Частота прослуховування музики		
	Дуже часто, по кілька годин в день	Регулярно, майже кожен день	Рідко, кілька разів в тиждень
Абсолютно не згодні	1	3	3
Не згодні	0	1	10
Згодні	19	29	35
Повністю згодні	79	47	42
Не змогли відповісти	1	20	10
Разом:	100	100	100

Підводячи підсумок, слід зазначити, що в більшості своїй, музичні уподобання не мають яких-небудь ярко виражених відмінностей за основними соціально-демографічними ознаками, або відмінності неістотні.

Сучасна молодь віддає перевагу опосередкованому прослуховуванню змішаної музики, проте складно сказати, якому саме музичному жанру віддають перевагу, це наслідок розмитості кордонів і поєднання сучасних музичних жанрів.

3.3. Взаємозв'язок між сформованістю естетичної культури та сприйманням молоддю різних жанрів музики

Музика в сім'ї мистецтв займає особливе місце завдяки її безпосередньому комплексному впливу на людину, перш за все приділяючи увагу емоційній стороні психічних переживань людини, через які відбувається відображення образів навколишньої дійсності. Враховуючи, що естетикою ми називаємо саме світ чуттєвого та емоційного пізнання, можна стверджувати, що доцільність об'єднання таких комплексів та систем знань, як психологія, естетика та музика є беззаперечною, а обізнаність в одній системі знань сприяє освіченості в інших. Таку думку ми приводимо спираючись на дані нашого дослідження, що свідчать про взаємозв'язок залученості до творчої діяльності на обізнаність в уявленнях і поняттях системи знань естетичної науки та взагалі сформованості естетичної культури. За результатами анкетного опитування визначені ступені залученості досліджуваних до творчої діяльності:

1. Відсутня регулярна осмислена взаємодія з будь-якими творами мистецтва — 1%;
2. Виключно споживча взаємодія з творами мистецтва (прослуховування музики, споглядання творів образотворчого мистецтва, відвідування театральних вистав тощо) — 57%;
3. Відтворення праць інших авторів (виконання пісень в оригінальній або авторській переробці, перемальовування картин, відтворення ролей відомих персонажів тощо) — 29%;
4. Авторство творів мистецтва (написання власних пісень, картин, акторська гра «власного» персонажу тощо) — 8%;
5. Активна творча діяльність (публічна активність творчого характеру, участь на концертах, виставах тощо) — 5%.

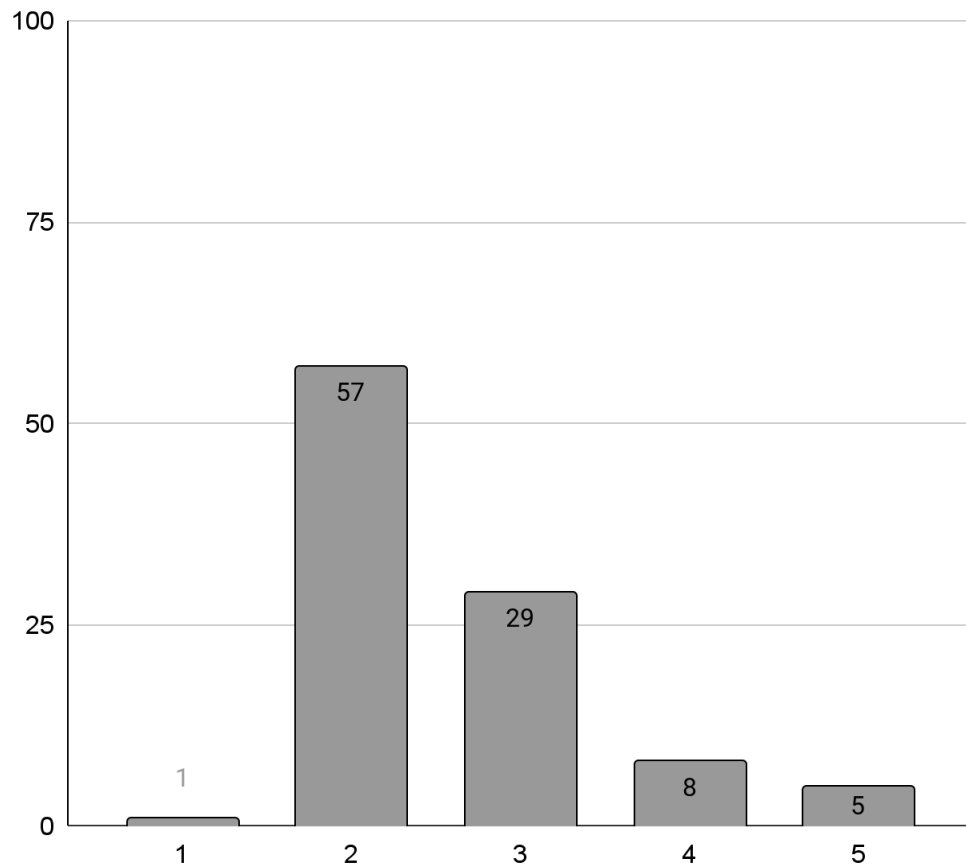

Рис. 3.8. Результати анкетного опитування щодо визначення ступеню залученості досліджуваних до творчої діяльності.

Виходячи з представлених даних ми можемо зробити очевидний висновок, що чим більше включена людина в мистецтво, тим більш сформованою є її естетична культура.

Були побудовані кореляційні плеяди для кожного з рівнів сформованості естетичної культури (додаток 13-15).

Так, серед даних досліджуваних з низьким рівнем сформованості естетичної культури, була виявлена висока кореляція першого фактора (афективність) з показниками естетичних цінностей, цінностей пізнання та

самопізнання, пошуку і насолоди прекрасним; та висока кореляція залученості до творчої діяльності з ціннісною орієнтацією на соціальну активність для досягнення позитивних змін у суспільстві.

Серед даних досліджуваних з середнім рівнем сформованості естетичної культури була виявлена висока кореляція першого фактору з пошуком і насолодою прекрасним, другого фактору (аналітичність) з пізнанням та самопізнанням і пізнанням та повагою, а залученість до творчої діяльності з естетичними цінностями, соціальною активністю для досягнення позитивних змін у суспільстві та естетичною обізнаністю.

Серед даних досліджуваних з високим рівнем сформованості естетичної культури виявлено найбільше кореляційних зв'язків.

В цьому випадку, як в минулих двох випадках, ми можемо бачити високий кореляційний зв'язок залученості до творчої діяльності з соціальною активністю для досягнення позитивних змін у суспільстві, також воно має високий кореляційний зв'язок з естетичною обізнаністю та ціннісною орієнтацією пошуку і насолоди прекрасним.

Аналогічним чином перший фактор — з допомогою і милосердям, а другий — з естетичними цінностями, цінностями пізнання та самопізнання, пошуком і насолодою прекрасним, пізнанням і повагою та естетичною обізнаністю.

Ми також можемо проаналізувати взаємозв'язок сформованості естетичної культури з (найчастішою) метою прослуховування музики респондентами (табл. 3.12),

Результати дослідження свідчать про те, що найбільший відсоток респондентів з високим рівнем сформованості естетичної культури слухають музику для підвищення культурного рівня. Це є цілком логічним, що люди, які ціленаправлено шукають користь, отримують результат своїх пошуків.

При цьому є примітним той факт, що ніхто з досліджуваних з високим рівнем сформованості естетичної культури під час прослуховування музики не має на меті заповнити тишу звуком. Виходить, що лише люди середнього

та низького рівнів сформованості естетичної культури вмикають музику не заради насолоди чи концентрації уваги, а в якості білого шуму.

Таблиця 3.12

Зв'язок мети прослуховування музики та рівня сформованості естетичної культури (у %)

Мета прослуховування музики	Рівні сформованості естетичної культури		
	Високий	Середній	Низький
Для підвищення культурного рівня	42	28	14
Для підняття настрою	21	19	20
З метою релаксації (Відпочинку)	26	20	25
Щоб не знаходитись у тиші	0	11	20
Допомагає підтримувати функціональний стан	11	22	21
Разом	100	100	100

Одна з наших гіпотез “чим більш розвиненою є естетична свідомість людини, тим ширшою буде сукупність жанрів музики, що вона для себе виокремлює як улюблені” спростована. Хоча це не виражено сильно, кількість улюблених жанрів серед досліджуваних з високим рівнем сформованості естетичної культури є меншою, у порівнянні з досліджуваними з середнім та низьким рівнем сформованості естетичної

культури. Це можна пояснити визначеністю в музичних вподобаннях людей з високим рівнем естетичної сформованості.

Завдяки семантичному диференціалу та його піковим факторам, ми можемо зробити висновки про наступні особливості сприймання молоддю з різним рівнем сформованості естетичної культури різних жанрів музики:

Класична музика вважається респондентам з **високим** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- яскрава,
- активна,
- сильна,
- хаотична,
- складна.

Класична музика вважається респондентам з **низьким** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- сумна,
- застаріла,
- холодна,
- активна.

Рок вважається респондентам з **високим** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- хороша,
- сильна,
- проста,
- упорядкована,
- нова,
- популярна,
- життєствердна.

Рок вважається респондентам з **низьким** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- важка,

- тверда,
- яскрава,
- сильна,
- гаряча.

Поп-музика вважається респондентам з **високим** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- весела,
- популярна,
- упорядкована,
- розслаблена,
- дурнувата,
- проста.

Поп-музика вважається респондентам з **низьким** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- активна,
- проста,
- гладка
- добра,
- нова,
- приємна.

Шансон вважається респондентам з **високим** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- популярна,
- яскрава,
- упорядкована,
- застаріла,
- проста,
- дурнувата.

Шансон вважається респондентам з **низьким** рівнем сформованості естетичної культури як музика:

- гладка,
- противна,
- ненависна,
- м'ягка,
- застаріла.

Обидві групи респондентів визначили класичну музику як активний жанр музики. Цьому жанру характерні гучні динамічні сплески та швидкість темпу, отже не дивно, що респондентам запам'яталися саме вони, хоча, звичайно, спокійні та меланхолійні композиції займають не малу частку серед надбань цього жанру. Також, були виявлені розбіжності у сприйманні цього жанру групами з різним рівнем сформованості естетичної культури. Так, група з високим рівнем сформованості ЕК обрала конструкти, що мають конотацію потужності (яскравий, сильний), в той час як група з низьким рівнем сформованості ЕК обрала конструкти з негативною конотацією (холодна, сумна), в результаті чого можна зробити висновок про сумісність цього жанру з молоддю більш розвиненою у естетичному сприйманні.

Рок музику обидві групи визначили як сильну, але примітним є сприймання цієї умовної сили через “складність” та “важкість” жанру групою з низьким рівнем сформованості ЕК та сприймання сили через “простоту” і “зрозумілість” групою з високим рівнем сформованості ЕК. Враховуючи такі положення, можна припустити, що в першому випадку сила сприймається через “важке” звучання у порівнянні з іншими, легшими жанрами музики, а у другому — через характер та ідейне наповнення даного жанру.

Стосовно жанру шансон є однозначне ставлення обох груп — відраза від нього. Але, на нашу думку, цікавим є те, які конструкти кожна група використовували для позначення однакового ставлення. Група з високою сформованістю ЕК використала конотацію наївності та передбачуваності (упорядкована, застаріла, проста, дурнувата), в той час як група з низьким рівнем сформованості ЕК використала конструкти емоційного характеру

(протівна, ненависна), що стверджує раціональність підходу першої групи та ірраціональність другої.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що в наші часи музика залишається одним із засобів задоволення чуттєвої сфери людини. Музика для сучасної людини — і спосіб розваги, і культурне збагачення, і фонове супроводження життя. Музичне мистецтво перетворюється в частину самого життя людини, легка, розважальна музика сприймається як частина відпочинку, і часто є фоном повсякденного життя, формуючи атмосферу буття.

Висновки до 3 розділу

1. Результати емпіричного дослідження дозволяють говорити про те, що сприймання молоддю музики залежить від сформованості естетичної культури. Так, однаковий жанр музики може мати протилежні конотації його опису. Спектр улюблених жанрів молоді з низьким рівнем сформованості ЕК є ширшим та загалом формується на базі лише емоційного ставлення, у порівнянні з молоддю з високим рівнем сформованості ЕК, що більш скрупульозно підходить до формування своїх уподобань.

2. Результати проведеного дослідження показали, що старша молодь більшою мірою віддає перевагу ритмічній і гучній музиці, у той час як середня й молодша молодь обирають енергійну і швидко. Також можна говорити про те, що віддається перевага концертам популярного виконавця або гурту. Респонденти не хочуть концентрувати увагу на якомусь одному напрямку, а слухають те, що подобається, запозичуючи з різних напрямків, це обумовлює перевагу змішаного напрямку.

3. Музика є супутником життя всіх людей. Вплив сучасної музики на світогляд, на характер, на особистісні якості молоді дає орієнтири на подальше майбутнє. Музика являє собою важливу частину дозвілля для більшості опитаних, оскільки розцінюється як спосіб боротьби з нудьгою і як засіб позбавлення від негативних емоцій. Однак в деяких випадках виступає фоном, “білим шумом”, виконуючи функцію релаксації, впливаючи на стан людини.

ВИСНОВКИ

Проведений в роботі теоретичний аналіз психологічних особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики з різним рівнем сформованості естетичної культури дозволяє зробити наступні висновки:

1. Проаналізовано сучасні дослідження психологічних особливостей сприймання музики молоддю. Ціннісно-смилова система особистості є головним фактором, який регулює і детермінує мотивацію особистості, а отже і її поведінку. Ціннісні орієнтації особистості по-різному впливають на поведінкові аспекти, але абсолютно точно можна сказати, що, обираючи стиль поведінки або спосіб дії в конкретній ситуації, людина свідомо чи несвідомо буде спиратися на систему сформованих ціннісних орієнтацій. У свою чергу, музичне мистецтво перетворилося в частину самого життя сучасної молоді, в основу розуміння сенсу і навколишнього світу. У свою чергу музика не тільки традиційно сприяє становленню певного художнього смаку, але і певним чином впливає на картину світу, вибірковість дозвілля і стиль життя сучасної молоді. Ціннісні орієнтації — це найважливіший компонент світогляду особистості, що виражає переваги і прагнення людини по відношенню до тих чи інших людських цінностей.

2. Описано поняття жанру та сучасної жанрової музики, з'ясовано, що поняття жанр є естетичною категорією, що позначає рід (вид) твору в межах одного мистецтва, в тому числі і в музиці. Поняття жанру багатозначне, якості критеріїв жанру в вітчизняному музикознавстві традиційно використовують конкретне життєве призначення, умови і засоби виконання, характер змісту і форми його втілення.

3. З'ясовано, що процес формування музичних потреб молоді залежить від соціокультурного статусу особистості, її способу життя, світогляду, ціннісних орієнтацій, духовного потенціалу обраної моделі і стилю поведінки, культури, моральності. Необхідно також відзначити, що музичні уподобання відіграють значну роль у формуванні художньо-

естетичного смаку, ціннісних установок, у розвитку емоційної сфери, естетичного сприйняття, визначає характер міжособистісної взаємодії, точного і чіткого визначення себе в соціально-культурному житті суспільства.

4. Визначено методичні засади дослідження особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики та сформованості естетичної культури. Описано методичний інструментарій. Відповідно до описаних методик особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики визначено показники, які включають місце рівнів потреби (мотивації) в сприйманні різних жанрів музики, рівнів мислення та визначення ціннісно-позитивного ставлення до різних жанрів музики. Також визначено показники та критерії оцінки сформованості естетичної культури. Передбачено діагностику різнобічних характеристик особистості (обізнаність, ціннісно-орієнтаційна та духовно–потенційна складові), що мають вплив на усвідомлене ставлення до особливостей сприймання молоддю різних жанрів музики. Обґрунтовано рівні сформованості усвідомленого ставлення до сприймання молоддю різних жанрів музики на основі різнорівневої характеристики компонентів усвідомленого сприймання молоддю різних жанрів музики: високий, середній та початковий, в основу яких покладено критеріальний підхід.

5. Результати емпіричного дослідження дозволяють говорити про те, що сприймання молоддю музики залежить від сформованості естетичної культури. Так, однаковий жанр музики може мати протилежні конотації його опису. Спектр улюблених жанрів молоді з низьким рівнем сформованості ЕК є ширшим, у порівнянні з молоддю з високим рівнем сформованості ЕК, що більш скрупульозно підходить до формування своїх уподобань.

З'ясовано, що старша молодь більшою мірою віддає перевагу ритмічній і гучній музиці, у той час як середня й молодша молодь обирають енергійну і швидку. Також можна говорити про те, що віддається перевага концертам популярного виконавця або гурту. Респонденти не хочуть концентрувати увагу на якомусь одному напрямку, а слухають те, що

подобається, запозичуючи з різних напрямків, це обумовлює перевагу змішаного напрямку.

Узагальнено, що музика є супутником життя всіх людей. Вплив сучасної музики на світогляд, на характер, на особистісні якості молоді дає орієнтири на подальше майбутнє. Музика — важлива частина дозвілля для більшості опитаних, оскільки розцінюється як спосіб боротьби з нудьгою і як засіб позбавлення від негативних емоцій. Однак в більшості випадків виступає фоном, виконуючи функцію релаксації, впливаючи на стан людини. Варто враховувати, що у сучасному суспільстві людину оточує безліч звуків, і знаходження в тиші стає дискомфортом, саме це зумовлює тенденцію до того, що вільні від роботи і навчання респонденти слухають музику для того, щоб не перебувати в тиші.

Для подальшого вивчення теми, найбільш цікавими представляються такі аспекти як порівняння місця музики в дозвільній діяльності різних вікових груп, досліджуючи яку частку свого часу респонденти витрачають на взаємодію з тим чи іншим видом мистецтва в залежності від рівня сформованості естетичної культури особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко Н. В. Художественно-эстетическая культура как базовый механизм развития личности, 2014. — С. 138-143.
2. Бабосов Е. М. Общая социология: учебное пособие для студентов вузов / Е. М. Бабосов. Минск: ТетраСистемс, 2013. 634 с.
3. Барановська І. Г. Проблема ансамблевої діяльності у музичній педагогіці / І. Г. Барановська // Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 15. – Вінниця : ВДПУ, 2015. – с. 126-132.
4. Бочкарев Л. Л. Психология музыкальной деятельности – Москва : Изд. «Институт психологии РАИ», 2000. – с. 44
5. Брилін Б. А. Педагогічні основи музично-творчого розвитку учнів старших класів у сучасних формах дозвілля : авториф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.01 / АПН України ; Інститут педагогіки. – Київ, 1998. – 40 с.
6. Вишнякова А. А. Тенденции использования свободного времени российской молодежи / А. А. Вишнякова // Вестник Бурятского государственного университета. 2017. № 6. с. 80 – 83.
7. Головина Г. В. Культура досуга как условие адекватного развития личности / Г. В. Головина // Аналитика культурологии. 2017. № 19. с. 241 – 244.
8. Давыдов Ю. Н. Искусство как социологический феномен: сборник статей / Ю. Н. Давыдов. Москва: Наука, 1968. 288 с.
9. Драч Г. В. Культурология: учебник для вузов / Г. В. Драч [и др.] Санкт-Петербург: Питер, 2016. 384 с.
10. Головіна О. Ю. Духовність особистості: проблеми та перспективи психологічного дослідження / ISSN 2226-4078. Психологія і особистість. 2016. № 1 (9). с 278-289.
11. Жерносе́к І. П. Деякі ціннісні орієнтації учнівської молоді І. П. Жерносе́к // Нова педагогічна думка : наук. метод. ж-л. – 2018. – № 3 – 4.– С. 148-152.

12. Осадча Олена. Можливості впливу музики на світогляд людини як спосіб знаходження сенсу життя / Збірник наук. праць: Втрата і знаходження сенсу в бутті людини: можливості психоаналізу, арт-терапії і філософської публіцистики, 2017 р. — ст. 122 – 124.
13. Козлов А. Г. Молодежная культура и ценности будущего А. Г. Козлов, М. С. Гаврилов. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2016. – 467 с.
14. Слободчиков В. И. Реальность субъективного духа // Начала христианской психологии. – М.: Наука, 1995, с. 122-138.
15. Корниенко Т. В. Культура досуга современной молодежи. Проблемы и перспективы развития / Т. В. Конриенко // Вестник Казанского государственного университета культуры и искусств, 2016. № 1. С. 62 – 65.
16. Рашидова Н. М. Роль естетичної культури у формуванні особистості / Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2 (77), 2017 — 232-238 с.
17. Кузнецова Е. П. Исследование музыкальных предпочтений молодежи / Е. П. Кузнецова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. 2017. С. 115 – 118.
18. Лисовский В. Т. Социология молодежи: учебное пособие / В. Т. Лисовский. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский университет, 2017. 361 с.
19. Лосев А.Ф. Форма. Стиль. Выражение / Сост. А. А. Тахо-Годи; Общ. ред. А. А. Тахо-Годи, И. И. Маханькова. М.: Мысль, 1995. 944 с.
20. Луначарский А. В. Вопросы социологии музыки. В мире музыки / А. В. Луначарский. Москва: Государственная академия художественных наук, 1927. 135 с.
21. Мазель Л.А. Анализ музыкальной формы. М.: Музыка, 1986. 528 с.
22. Моль А. Социодинамика культуры: монография / А. Моль. Москва: Издательство «ЛКИ», 2016. 416 с.
23. Гроф С. Духовный кризис: статьи и исследования / Станислав Гроф. — М., 1995. — 255 с.

24. Музыка и музыкальные жанры // О музыкальном искусстве [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.evgenik.biz/page203.html>
25. Назайкинский Е. В. Стиль и жанр в музыке. М.: ВЛАДОС, 2013. 248 с.
26. Опарин Г. А. Досуг молодежи / Г. А. Опарин // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. 2015. С. 56 – 64.
27. Концепція державної програми «Культура. Просвітництво. Дозвілля» Українська культура. – 1993. – №8. – С. 30–33.
28. Орлов Г. П. Свободное время: условие развития человека и мера общественного богатства / Г. П. Орлов. – Свердловск : Изд. Урал. Ун- та, 1989. – С. 42-69.
29. Люріна Т.І. Розвиток професійної творчості педагога // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць /Ред. кол. О.Г.Мороз, Н.В.Гузій (відповідальні редактори) та ін. – Вип. 3 (13). – К.: НПУ, 2005. – С. 43-46.
30. Помиткін Е.О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості : посібник / Е.О. Помиткін. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 144 с.
31. Попова Т. В. О музыкальных жанрах. М.: Знание, 1981. 128 с.
32. Психология музыкальной деятельности : теория и практика : учебное пособие для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. заведений / [Д. К. Кирнадская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова и др.]; под редакцией Г. М. Цыпина. – Москва Изд. Центр «Академия», 2015. – 368 с.
33. Психологічний словник [под ред. В. І. Войтко]. – Київ : Вища школа, 1982. – 215 с.
34. Пушкар Л. В. Методичні засади формування музичних компетенцій студентів педагогічних університетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. – Київ, 2016. – 20 с.

35. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості В. В. Рибалка. – Київ : ІЗМН, 1996. – 217-235 с.
36. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти як основний критерій розробки засобів реалізації сучасних технологій навчання / С. У. Гончаренко // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2001. Вип. 34.
37. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти / О. П. Рудницька. – Київ : ІЗМН, 1998. – 248 с.
38. Сохор А. Н. Воспитательная роль музыки / А. Сохор. Ленинград: Музгиз, 1962. 64 с.
39. Кузнецов Н. С. Человек: потребности и ценности. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1992. 152 с.
40. Сохор А. Н. Вопросы социологии и эстетики музыки. Л.: Советский композитор, 1981. 293 с.
41. Суровенкова М. А. Досуговая деятельность современной студенческой молодежи / М. А. Суровенкова // Вестник ассоциации вузов туризма и сервиса, 2017. № 1. С. 67 – 71.
42. Храпченко М. Б. Эстетические и художественные ценности // Контекст. 1981. Москва: МГУ, 1982. С. 47–65.
43. Хренов Н. А. Введение в социологию искусства: учебное пособие для гуманитарных вузов / Н. А. Хренов [и др.] Санкт-Петербург: Алетейя, 2017. 256 с.
44. Цуккерман В. А. Анализ музыкальных произведений: Общие принципы развития и формообразования. Простые формы. М.: Музыка, 1980. 296 с.
45. Шевченко Е. П. Социологический анализ источников музыкальных предпочтений современных тинейджеров / Е. П. Шевченко // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Социология. Политология. 2016. № 3. С. 20 – 25.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Таблиця 3.13

Критерій	Рівні сформованості естетичної культури особистості		
	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>
<i>Когнітивний;</i>	<p>Досліджуваний має високий рівень інтелектуального розвитку, широку ерудицію; обізнаний в базових категорії (культура, прекрасне художньо-естетичний смак); великий обсяг знань та інтерес до історії, сьогодення й майбутнього рідних земель, її культури й видів народного мистецтва; відрізняється логікою та ґрунтовністю суджень; глибоко, тонко сприймає художні твори, обізнаний в основних закономірностях різних видів мистецтва; відстоює власну думку про прекрасне і огидне в житті та мистецтві приводячи аргументи.</p>	<p>Інтелектуальний розвиток досліджуваного на середньому рівні; якоюсь мірою наявне розуміння суті базових категорій; знання щодо історії свого регіону присутні, але проявляються в окремих аспектах; знає окремих діячів творчого світу та їх роботи; здатен сприймати та бачити прекрасне в худ. творі, але аргументування власної думки неповне; більш-менш розуміється в закономірностях різних видів мистецтва.</p>	<p>Низький рівень інтелектуального розвитку; досл. не розуміє суті базових категорій; його знання з історії поверхневі, він не обізнаний в культурі та її культ. діячах; оцінні судження стислі та беззмістовні, без аргументів; художнє чуття розвинене слабо.</p>

Додаток 2

Таблиця 3.14

Критерій	Рівні сформованості естетичної культури особистості		
	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>
<i>Ціннісно-орієнтаційний;</i>	Досліджуваний сприймає твори мистецтва глибоко, чутко й активно, ставить як до цінності; цінує прекрасне, здатен емоційно співпереживати з художньо-естетичного боку; оцінює різні види мистецтва логічно, розсудливо, з аргументами; має глибокі знання про особливості організації життя та поліпшення життєвих умов; працює над саморозвитком, усвідомлює важливість естетичного виховання та формування художньо-естетичного смаку, розвиває його.	Досліджуваний сприймає твори народного мистецтва як цінність; розрізняє потворне від прекрасного й інші категорії, здатен емоційно співпереживати; цікавиться мистецтвом, але не спроможний аргументовано його оцінити; обізнаний в особливостях організації життя та побуту на середньому рівні; не досить активно працює над розвитком естетичного виховання, але усвідомлює важливість його розвитку.	Досліджуваний спроможний поверхнево сприймати твори мистецтва; не здатен до цінування прекрасне, не розуміє суть цієї категорії, не спроможний емоційно співпереживати; має обмежені знання про особливості організації життя та побуту; ставить байдужо до естетичного виховання та формування художньо-естетичного смаку.

Додаток 3

Таблиця 3.15

Критерій	Рівні сформованості естетичної культури особистості		
	<i>Високий</i>	<i>Середній</i>	<i>Низький</i>
<i>Діяльнісно-духовний.</i>	Досліджуваний є завсідником виставок, музеїв, музичних концертів, театральних вистав; спроможний створювати естетично художні твори з нестандартними та різноманітними засобами виразності; для нього притаманне глибоке художньо-образне мислення, творча ініціатива та імпровізація; охайний як в творчій діяльності, так і у відношенні до зовнішнього вигляду; творче, широке, критичне мислення; толерантне, адекватне ставлення як до оточуючих, так і до держави та надбань регіональної культурно-історичної спадщини.	Досл. з певною періодичністю відвідує вистави, концерти тощо, бере участь у художньо-творчій діяльності, але не зацікавлений в ній повною мірою; більш-менш спроможний імпровізувати, але не завжди вдало застосовує засоби виразності; мислення широке, творче; толерантне ставлення до оточуючих, держави.	Відвідини художньо-культурних заходів досліджуваним є рідкими; у художньо-творчій діяльності участі не бере; ініціатива у створенні художньо-мистецьких творів відсутня, художньо-творчі вміння та творче мислення не розвинені; ставлення до оточуючих, держави, надбань регіональної культурно-історичної спадщини байдуже.

Додаток 4

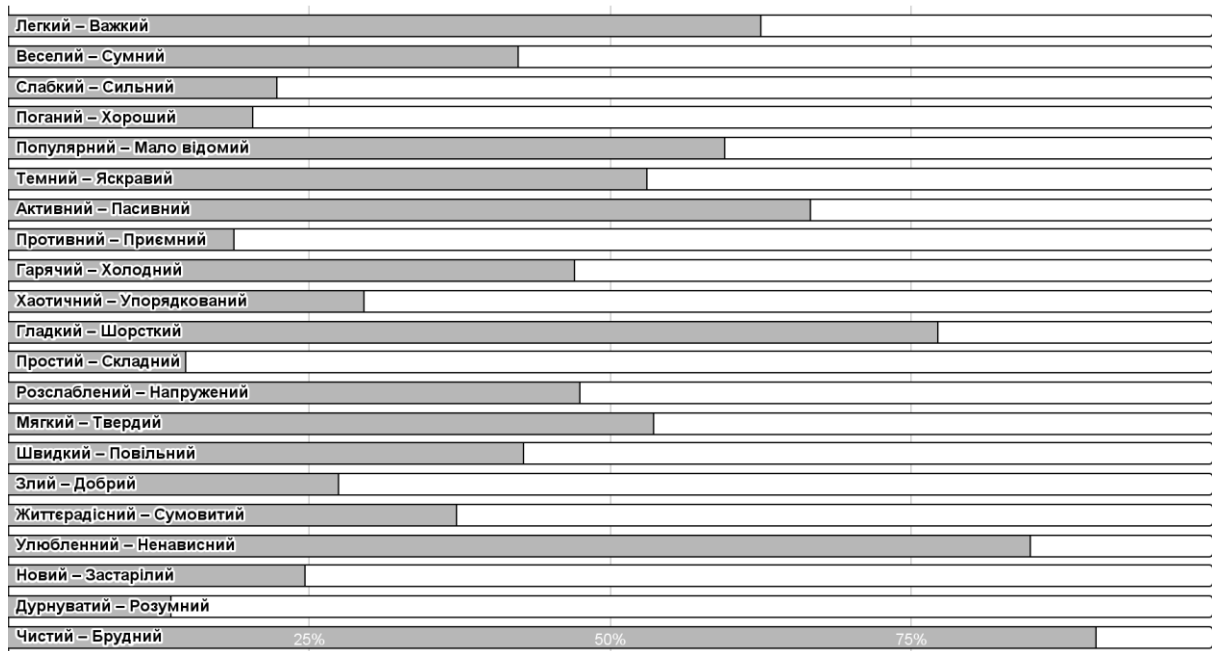

Рис. 3.9. Профіль сприймання класичної музики досліджуваними

Додаток 5

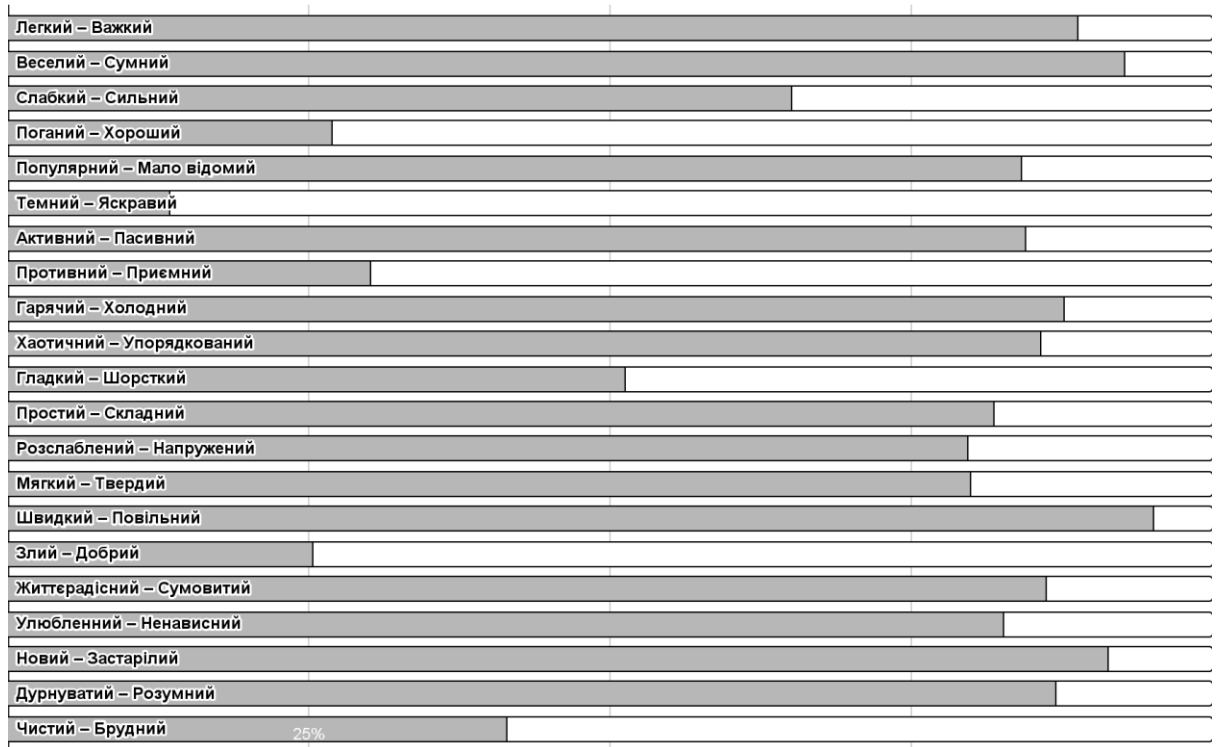

Рис. 3.10. Профіль сприймання поп-музики досліджуваними

Додаток 6

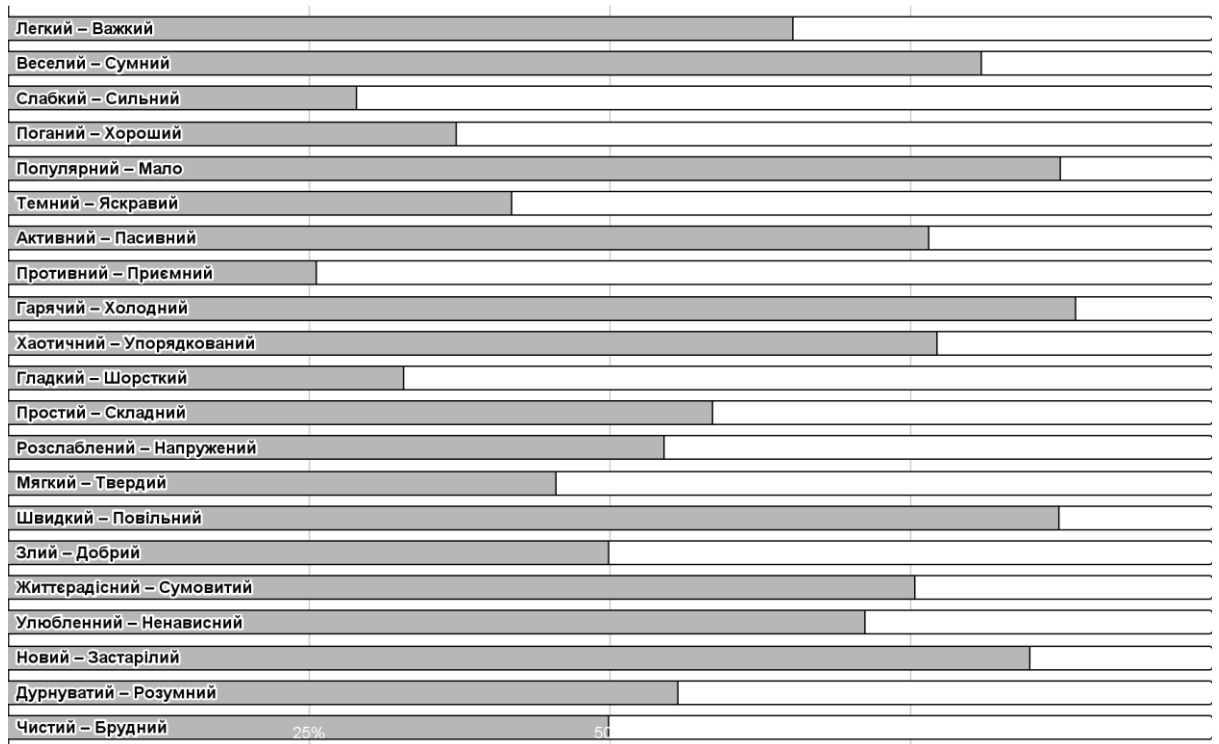

Рис. 3.11. Профіль сприймання жанру хіп-хоп досліджуваними

Додаток 7

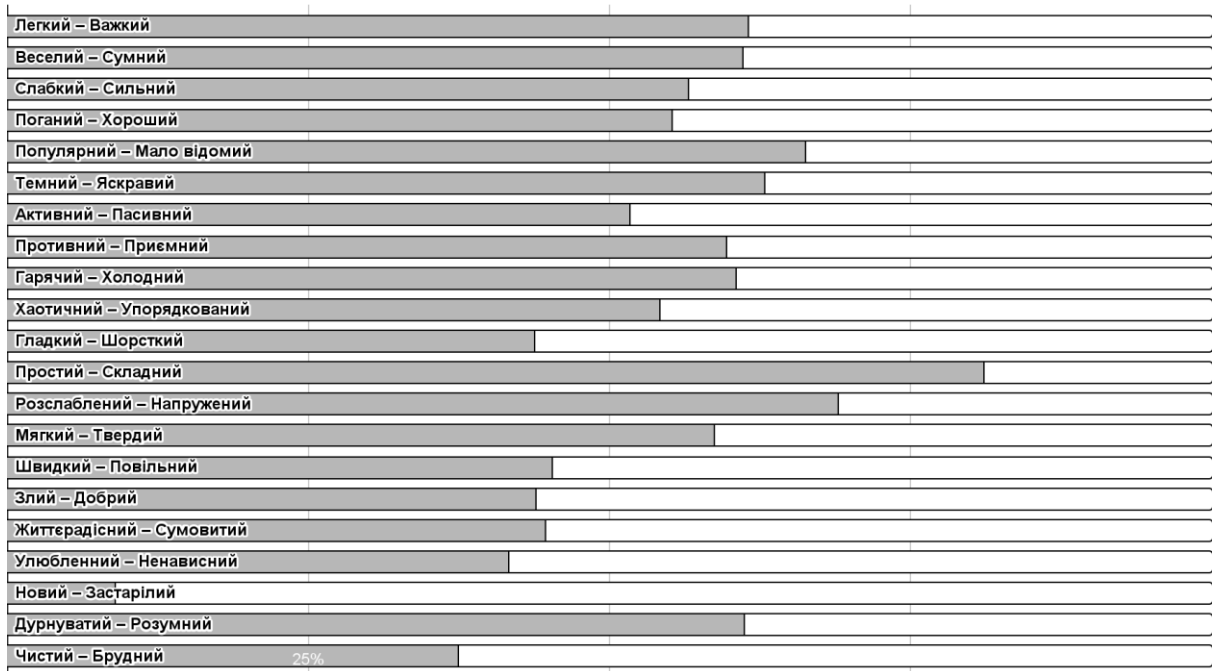

Рис. 3.12. Профіль сприймання шансону досліджуваними

Додаток 8

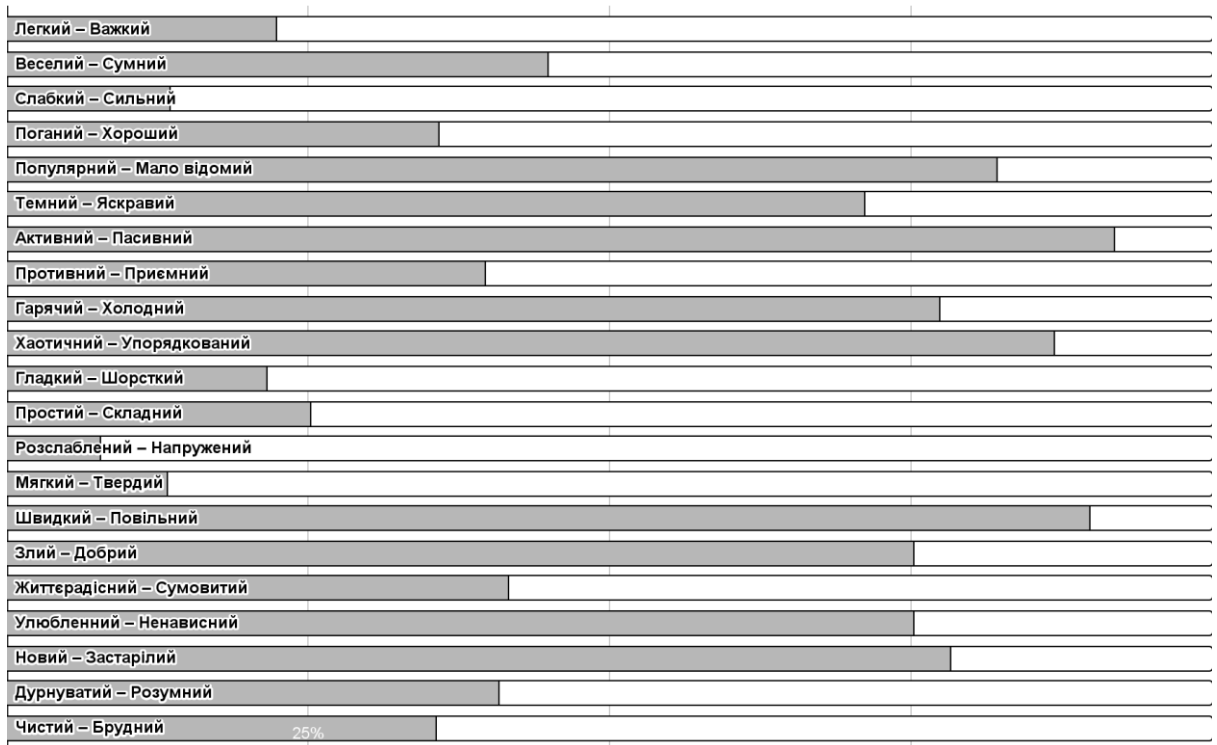

Рис.3.14. Профіль сприймання року досліджуваними

Додаток 9

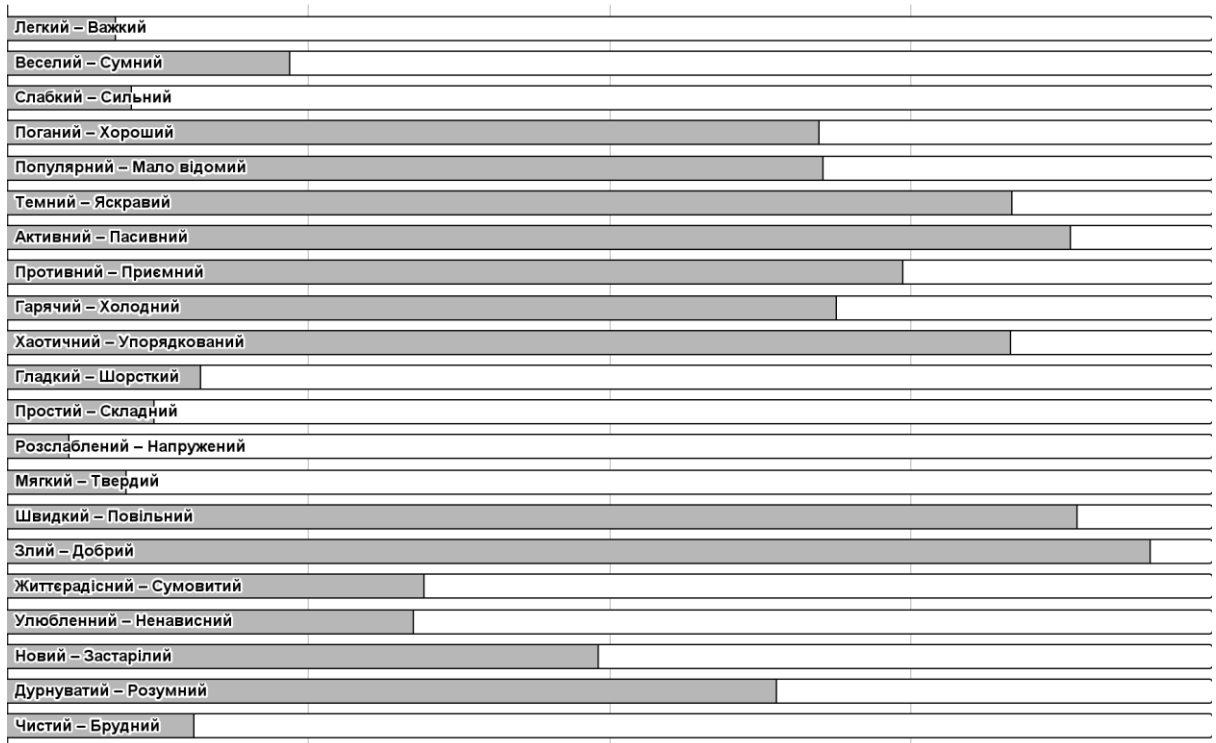

Рис. 3.15. Профіль сприймання важкого року та металу досліджуваними

Додаток 10

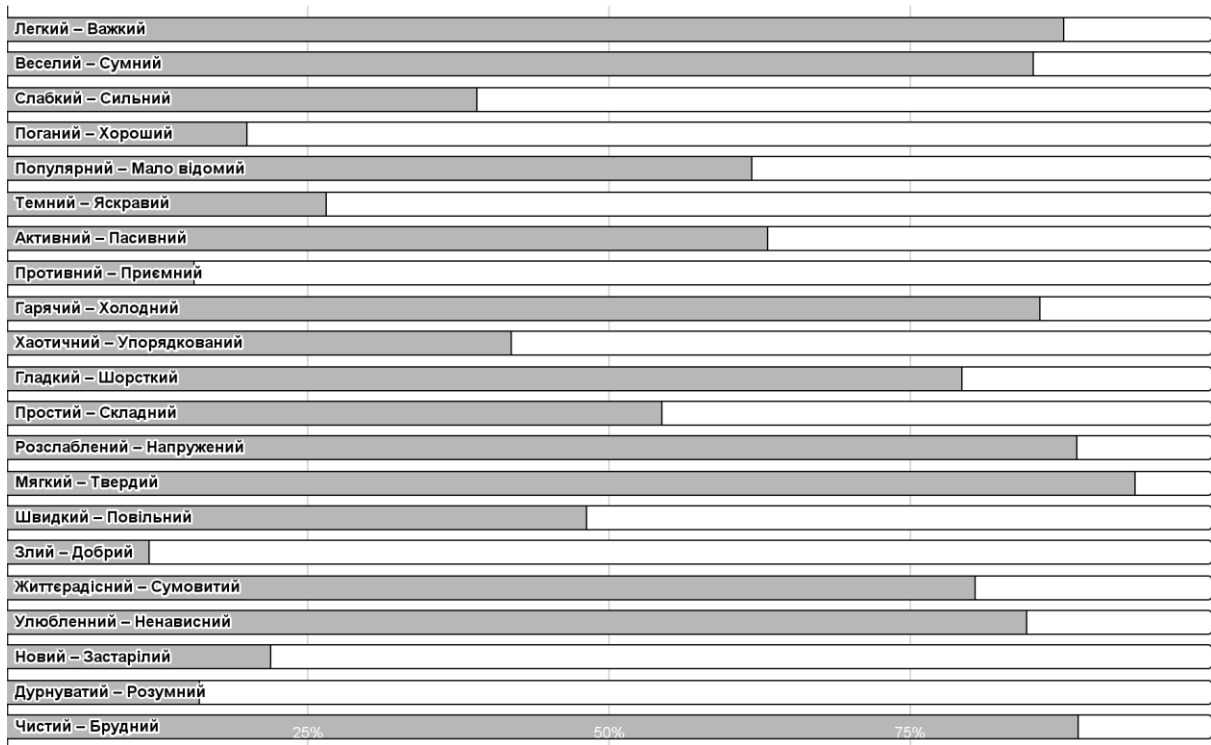

Рис.3.16. Профіль сприймання джазу досліджуваними

Додаток 11

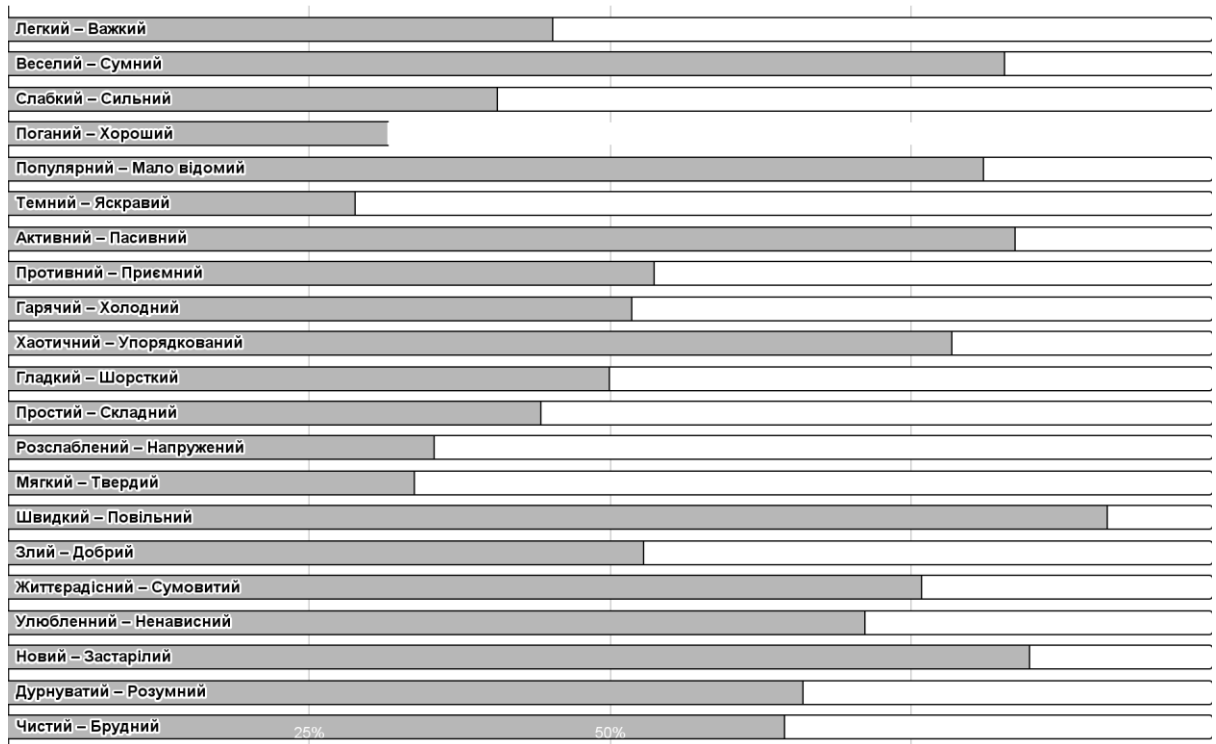

Рис.3.17. Профіль сприймання електронної музики досліджуваними

Додаток 12

Веселий	0,654	0,399	Сумний
Чистий	0,195	0,197	Брудний
Слабкий	0,604	-0,171	Сильний
Хороший	0,229	-0,105	Поганий
Популярний	-0,022	0,828	Мало відомий
Яскравий	0,580	0,369	Темний
Активний	0,377	0,791	Пасивний
Гарячий	0,385	0,672	Холодний
Упорядкований	0,580	0,530	Хаотичний
Гладкий	0,694	0,292	Шорсткий
Простий	-0,065	0,127	Складний
Розслаблений	0,127	0,101	Напружений
Мягкий	0,485	0,194	Твердий
Швидкий	0,804	0,035	Повільний
Добрий	0,637	0,241	Злий
Життєрадісний	0,549	0,359	Сумуватий
Улюблений	0,287	0,249	Ненависний
Новий	0,819	0,028	Застарілий
Розумний	0,522	-0,024	Дурнуватий
Приємний	0,386	0,675	Противний

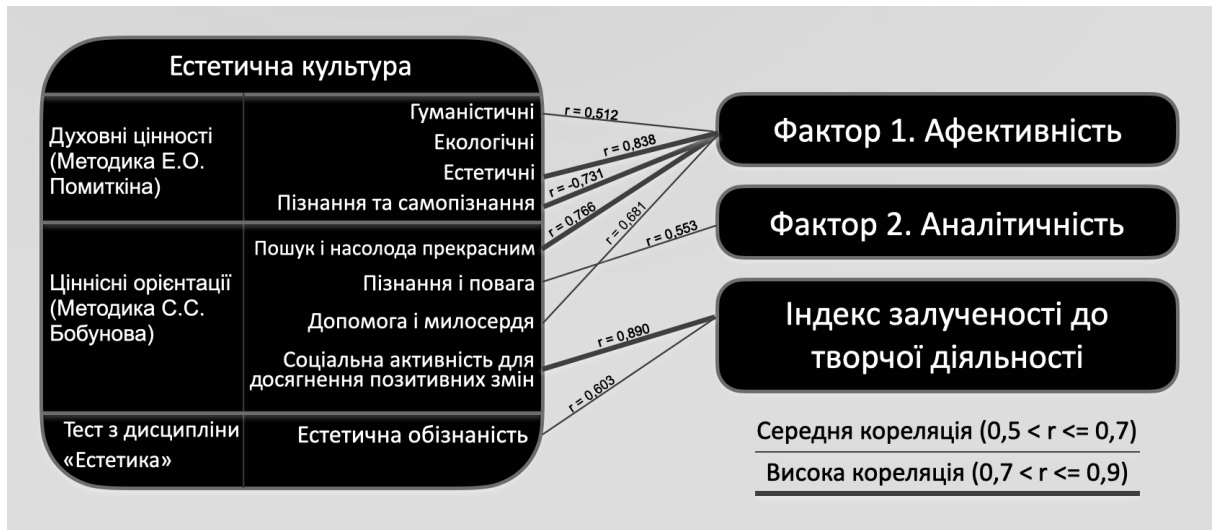

Рис.3.18.Кореляційні плеяди для досліджуваних з низьким рівнем сформованості естетичної культури.

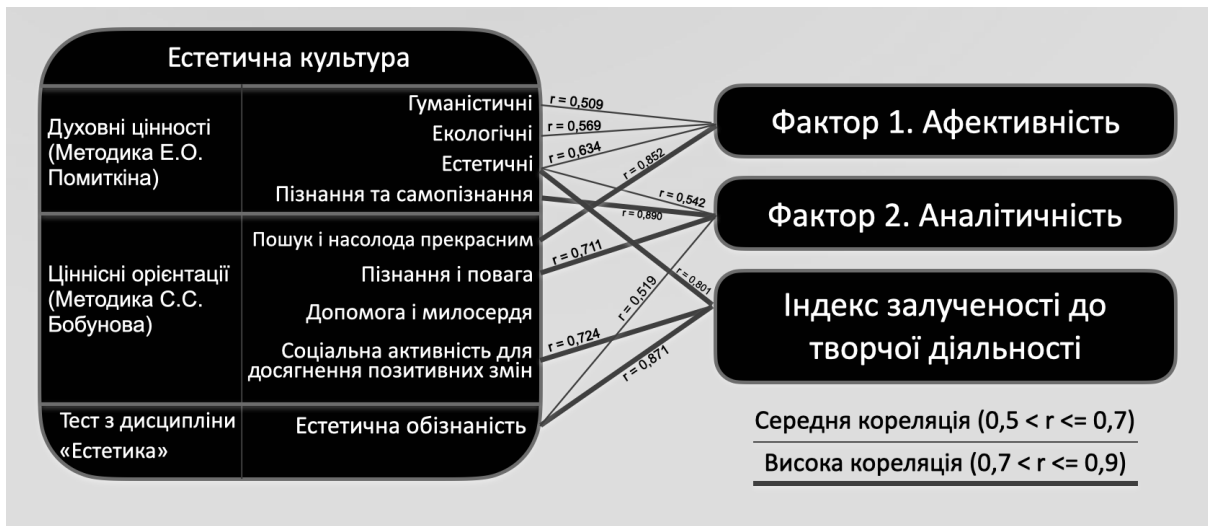

Рис.3.19. Кореляційні плеяди для досліджуваних з середнім рівнем сформованості естетичної культури.

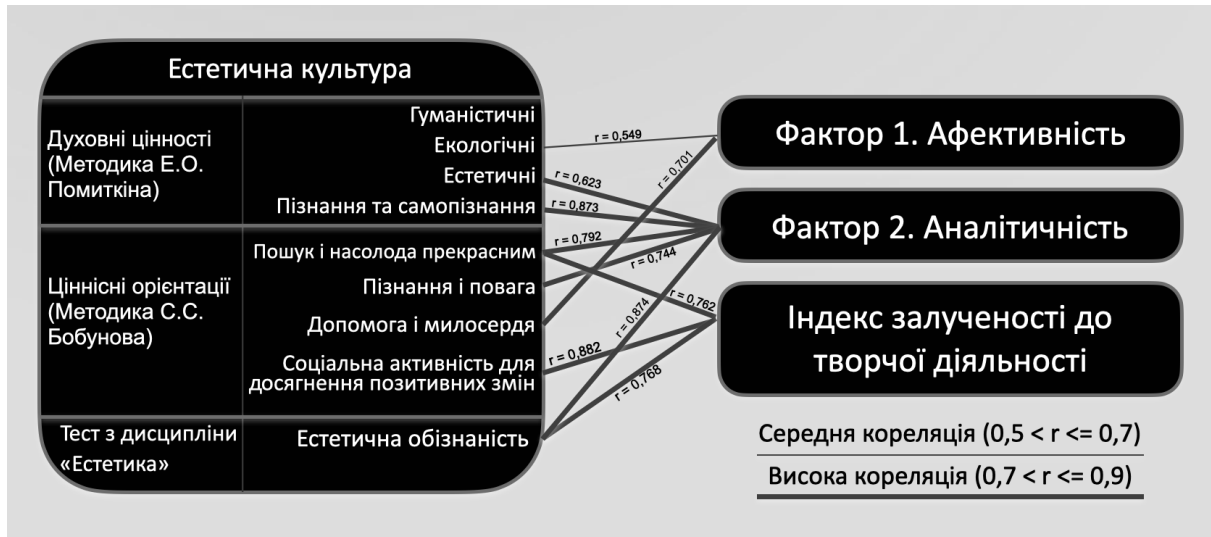

Рис.3.20. Кореляційні плеяди для досліджуваних з високим рівнем сформованості естетичної культури.